DÍSZKÖZGYŰLÉS ÉS JUBILEUMI VACSORA

Cserkészek sorfala, délszaki növények pompája, sokszáz ünneplő arc és egy szép májusi délután verőfénye, ez volt a foglalatja társulatunk ötvenedik közgyűlésének. Résztvevői csöndes örömmel élvezték a szép képet, mely egy félszázados ifjú születésnapi ovációit jelentette. Mikor Szablya János ügyvezető alelnök üdvözölte a társulat elnökét, dr. vitéz József Ferenc királyi herceget, már történelmi emlékek lengtek az Iparművészeti Múzeum nagytermében a zsúfolt hallgatóság felett és a pódiumon, ahol szép sorban ültek a meghatott, ünneplő és szelídmosolyú vezetők. Elnök, alelnökök, szónokok s velük szemközt az első sorokban hivatalos vendégek, notabilitások, hölgyek és — mily kedves kép — galambősz művészek, műiparosok az ötven és negyven év előtti „élharcosok" gárdájából. Mögöttük tömött sorokban sok fiatalság.

*

A társulat nagymultú munkásságának nyujtott babért:

vitéz nagybányai Horthy Miklós, Magyarország kormányzója a következő üdvözlő sürgönnyel:

> A Kormányzó Úr Ő Főméltósága az Országos Magyar Iparművészeti Társulat ötvenedik jubiláris közgyűlése alkalmából a társulat további eredményes és hazafias munkájához sok sikert kíván.

Dr. Bornemisza Géza m. kir. kereskedelemügyi miniszter a következő leirattal:

> A társulat 50 éves jubiláris közgyűlésére történt meghívást köszönettel vettem és felhasználom ezt az alkalmat arra, hogy a társulatot meleg szeretettel üdvözöljem és őszinte elismerésemet fejezzem ki azokért az eredményekért, melyeket a magyar népművészeti értékek felkutatásával, megmentésével és elterjesztésével, valamint a művészi külsővel és nagy belső értékkel megrendezett kiállításaival, nemkülönben művészi kiadványaival elért és ezzel nagyban hozzájárult ahhoz, hogy lakosságunk ízlése a nemzetközi hatásoktól mentesen haladjon a nemes, magyaros ízlés irányában.
>
> Abban a reményben, hogy a társulat ebbeli munkáját a jövőben is a legnagyobb sikerrel fogja végezni, további munkásságára az Isten áldását kérem.

Dr. Hóman Bálint m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a következő leirattal:

> Az Országos Magyar Iparművészeti Társulat alapításának 50. évfordulója alkalmával legmelegebb szerencsekívánataimat fejezem ki a jubiláris közgyűlésnek.
>
> Óhajtom, hogy az a nagysikerű munka, amelyet a társulat néhai nagynevű alapítói indítottak meg és amelyet kultúrális és gazdasági közéletünk annyi kitűnősége naggyá fejlesztett, továbbra is erőssége legyen a magyar iparművészetnek, műiparnak és háziiparnak, gazdagítva és magasabb szintre emelve a nemzeti termelést.

Szendy Károly polgármester a következő leirattal:

> Budapest székesfőváros nevében őszinte elismeréssel köszöntöm az Országos Magyar Iparművészeti Társulatot fennállása ötvenedik évfordulóján.
>
> Egy egyesület fennállásának félszázados évfordulója azt jelenti, hogy az egyesület több egymást felváltó emberöltőn át eredménnyel tudta megállani helyét és betölteni a maga elé szabott feladatot, az Országos Magyar Iparművészeti Társulatnál azonban ezenfelül azt is, hogy jól, hittel és hűséggel szolgálta jelentős — és ha fennállásának időszakát nézzük, nehézségekben és rázkódásokban gazdag — időn át a magyar művelődést, a magyar haladást, a magyar gondolatot.
>
> A társulatot lelkes férfiak, kitartó munkások új eszmények szolgálatára alakították, a friss erővel bontakozó magyar művészetnek új utakat megnyitni, új területeket meghódítani, a magyar érzésnek új megnyilatkozásokhoz szép formát, emelkedett előadásmódot, sajátos tartalmat keresni indították útnak.
>
> Hogy ennek a rendeltetésnek meg tudott felelni, azt a magyar iparművészet diadalmas térhódítása igazolja, mely bátortalanul kezdő próbálkozásoktól a világsikereket arató önálló művészi akarásig jutott el útján.
>
> Nagy eredményeket mindenkor számtalan — egyenként talán szerény — igyekezet céltudatos egybefoglalása hozott létre s ha a magyar iparművészet páratlan felvirágzását a magyar művészek, műiparosok, műpártolók vállvetett és odaadó munkássága tette lehetővé, a társulatban kell látnunk a törekvések összeegyeztetőjét, az erők eredőjét.
>
> Az ötvenedik évforduló nagy világválságok idején következett be s a válságok a művészet benső valóját sem hagyhatták érintetlenül. Jó ez az évforduló, mert megerősít ötven esztendő tapasztalataival s felújítva ötven esztendő vezérlő elveit.
>
> Az Országos Magyar Iparművészeti Társulat az élet paranesszavára alakult, új szükségletek, új igyekezetek szolgálatában. Hagyományokat maga teremtett magának és sohasem mondott le az új szárnyalás szabadságáról. Egy nemzet benső énjének kívánt hangot adni, a mindennap életének környezetére iparkodott ráütni a szépnek, jónak, igaznak bélyegét.

Ezek az elvek kiszabják az utat az újabb ötven esztendőkre. Budapest székesfőváros közönsége nevében kívánom, az Országos Magyar Iparművészeti Társulat legyen továbbra is ezeknek az elveknek zászlóvivője és harcosa, védője és megvalósítója, úgy amint volt, s amint megalakulásakor, mint minden időkre szóló elhivatást, maga elé tűzte.

*

Az elnök-főherceg beszél. Hátradőlve az elnöki székben, szemmellátható megindultsággal idézi vissza a társulat nagy emlékeit, külföldi hódítóútjait, az iparművészetnek százféle műhelyét, anyagát, eszközét, ami mind egyetlen hatalmas céltudat felé tör : a nemzeti erők szabad játéka, lelki öröme akar lenni. Nagyon magasröptű szavak ezek s mintha az elnöklő főherceg érezné, hogy amit mond, sokmillió magyar szívébe fog szárnyalni, talán elszáll határainkon túlra és meghallják mindenfelé, ahol a magyar kultúrfölény diadalát készítik elő — minden szót külön hangsúlyoz.

Ugron Gábor közvetlen és őszinte képekben pergeti le a társulat félszázados történetét. Ünnepi előadását nem a krónikás ridegség, hanem a színek s hangulatok változatai járják át. Előbb derűs, mikor az ötven év előtti kis műzsafi születéséről szól, akinek már nem jutott mecénás, mert a múzsákat mind lefoglalták a korábban született művészetek. Azután ünnepélyes, ahogy sorra emlékszik meg a társulat volt elnökeiről. Végül lírikus hangokat üt meg, mikor arról a szoros testvériségről beszél, mellyel az iparművészet ötven éve összefonódott a néplélekkel.

Buday György fametszete.

Most kedves, vendéglátó, üdvözlő és tiszteletnyilvánító beszédek következtek.

Ligeti Miklós alelnök — maga is a társulat legrégibb avant-gárdistái közül való — közli a választmány határozatát, mely díszoklevelekkel óhajtja kitüntetni azokat a nagyérdemű minisztereket, kik társulatunk új fellendülésének hathatós előmozdítói : Fabinyi Tihamér dr. pénzügy- és Hóman Bálint dr. kultuszminisztert.

Dr. vitéz József Ferenc főherceg pedig ugyancsak okleveleket nyujt át német üdvözlőbeszéd kíséretében az osztrák Kulturbund megjelent elnökének: Loewenthal József bárónak és alelnökének, Jacobi Jolán úrnőnek.

Mindegyik oklevél maga is egy-egy kis remekmű. K. Bartha Ferenc fiatal grafikus az ünnepi zengésű szöveghez gyönyörű magyar betűvetést komponált, kevés, de művészi ornamentikával. A nemrég lezajlott bécsi kiállításunk népszerű házigazdája, Loewenthal báró meleg szavakkal vette át a kitüntetéseket.

*

A társadalom s a hivatalos körök képviselői szólaltak fel ezután sűrű egymásutánban, hogy átadják megbízóik üdvözleteit. Nagy tapssal fogadták Liber Endrének, a népszerű alpolgármesternek egyszerűségében megkapó, közvetlen üdvözletét, melyben kifejtette, hogy mit jelent Budapest szebbétételében az az ötven év, mely társulatunk tevékeny életében eltelt. Br. Szalay Gábor a TESz, Wälder Gyula a Műegyetem és a Mérnök- és Építészegyesület képviseletében szólalt fel. Tolnay Kornél az Országos Iparegyesület testvéries üdvözletét tolmácsolta, Schmitterer Jenő a Mérnökkamara, Kertész K. Róbert a Műhelyszövetség képviseletében fejezték ki elismerésüket a jubiláns társulatnak. Klausz Gyulának, mint a MIOE képviselőjének és Barta Arturnak, a Kárpitosok Ipartestülete elnökének üdvözlő szavaival zárult le az ünnepségnek ez a része, melynél az elnöklő Szablya János ügyvezető alelnök minden egyes szónoknak külön-külön is megköszönte a jóleső elismerés megnyilvánulását.

*

Maga a rendes közgyűlés ezután már a hivatalos programmpontok formaságaiközt pergett le és a megjelent tagok vita nélkül fogadták el a választmány jelentését a társulat mult évi működéséről, a pénztári jelentéseket, zárszámadást, költségvetést, örömmel látva, hogy az iparművészeti exportnak hatalmas méretű emelkedése a számoszlopokban milyen méltóan koronázza meg a félszázados ünnepség örömérzéseit.

Majd a választmány-kiegészítés formasága s egyéb programmszerű pontok letárgyalása következett, melyekről folyóiratunk más helyén emlékezünk meg.

*

Néhány órával később a Gellért-szálló ünnepiesen kivilágított halljában, fekete

gálában és estélyi ruhák színes pompájában találkozott össze a jubiláló közönség. Számuk megnövekedett azokkal az előkelőségekkel, kik egyéb elfoglaltságuk miatt csak itt róhatták le figyelmességük adóját társulatunkkal szemben.

Felejthetetlen szépségű kép volt ez a kétszáz személyre terített óriási asztalsor, amely csak úgy roskadozott a virágok, égő kandeláberek s vakító szépségű porcellánok és üvegszerviszek terhétől. Az asztalfőn a királyi hercegi pár, Anna királyi hercegasszony és József Ferenc főherceg, közvetlen mellettük jobbra és balra Fabinyi Tihamér és Hóman Bálint miniszterek feleségeikkel, azután sorra a társulat vezetői családjuk hölgytagjaival, államtitkárok, politikusok, művészek, írók, muzsikusok és természetesen az iparművészeti élet ismert egyéniségei, az alapítóktól a legfiatalabb gárdáig, a jókedv derűjével az arcokon, a selymek s virágok színeitől meg-megszakítva, mint valami üde virágos kert egy aranylakodalmon. A hangulat nemes és amellett vidám volt. Az egészen meglátszott a jó rendezés, az „iparművészek szervezettsége", melyet tüntetően emelt ki egy-egy művészcsoport felszólaló tagja.

A pohárköszöntők sorát dr. báró Szalay Gábor államtitkár, társulatunk választmányi tagja nyitotta meg, emelkedett szavakkal emlékezvén meg minden magyar ügynek hatalmas támogatójáról, a Kormányzó Úr Őfőméltóságáról. Szablya János ügyvezető alelnök a megjelent főhercegi párt ünnepelte pohárköszöntőjében s boldogan köszöntötte őket, akik annyiféle társadalmi mozgalom támogató s irányító munkája közepette is időt, alkalmat találnak mindig a mi iparművészeti kultúránk pártolására, híven a nádorcsalád nagy hagyományaihoz és híven a maguk benső sugallatához. Az egész társaság percekig ünnepelte a mindenki szeretetében annyira népszerűvé vált királyi hercegeket s ennek az érzelemvilágnak kifejező szónokát. Dr. vitéz József Ferenc főherceg megköszönve az üdvözlést, átnyujtotta a társulat díszokleveleit a jelenvolt miniszereknek, dr. Fabinyi Tihamér pénzügy- és dr. Hóman Bálint közoktatásügyi miniszereknek, akiket a Társulat nevében Szablya-Frischauf Ferenc, tiszteletbeli alelnök és folyóiratunk főszerkesztője köszöntött fel, hűségesen tolmácsolva azt a ragaszkodást, melyet a társulat irántuk érez s kifejezésre akar juttatni. Kedves, ötletes szavakkal válaszolt mindkettejük nevében Fabinyi miniszter, akinek tréfával és emlékezéssel telített, búzdító és felemelő pohárköszöntőjében a magyar iparművészet sorsának intézőit s elsősorban régi barátait, Szablya Frischauf Ferencet és Szablya Jánost köszöntötte fel. Ligeti Miklós a társulat vendégeit s ezek keretében a hölgyeket éltette, Sz. Gyenes Lajos és Lázár Béla mondottak még pohárköszöntőket a képzőművészek nevében.

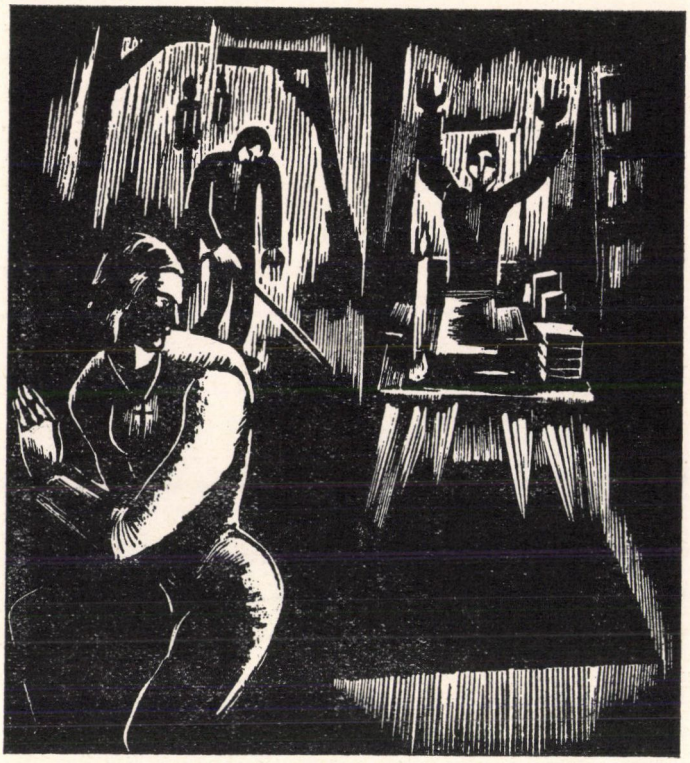
Éjfél is elmúlt már, amikor a vendégek eloszlottak s a gyöngyvirágillatú májusi éjszakából egy felejthetetlen ünnepség emlékeit s reménységeit vitték magukkal.

A HARMINCADIK BUDAPESTI NEMZETKÖZI VÁSÁR

Aki az idei árumintavásárt meglátogatta, nem volt egészen mentes bizonyos történeti emlékek által keltett elfogódottságtól. Így volt azzal e sorok írója is. De meg kell vallania, hogy benne nem a vásár harmincéves, hanem az Iparcsarnok ötvenéves multja ébresztette fel a históriai hangulatot. Az 1885-i országos kiállításra kellett gondolnom, arra a jelentős esztendőre, mikor a ferencjózsefi idők lendületes évtizedeinek mintegy megkoronázása gyanánt emelték e vasból és üvegből konstruált kupolás építményt. Visszacseng ebben az épületben a kor hangulata : a vas nyitánya volt ez az akkori építészeti szimfóniában. Azóta sokan és sokszor halálra ítélték már ezt a kissé avult alkotmányt. Pedig az ma már műemlék, mely körülbelül ugyanazon stíluscsoportba tartozik, mint nála pár évvel idősebb testvérei : a londoni Chrystallpalace, a párizsi Petit Palais és más kezdeti törekvések a vasnak építő-korszakából. Az Iparcsarnok egyúttal egy lázas történeti korszaknak is ittfelejtett emléke, amelyet kívüle jóformán csak a Fővárosi Múzeum, a Gerbaud-pavillon és a Műcsarnok épülete, e három kortárs képvisel. Az ötven év előtti gazdasági és művészi fellendülés diadalünnepe, az országos kiállítás emelte mindhármat. A szép, befásított Városligetnek, hatalmas kocsikázó- és lovagló-alléinak szemefénye volt mindhárom. Vajda János, a nagy költő, elragadtatva írta az akkori pezsgő élet, jókedv, ragyogás közepette : ez nem Városliget többé, ez Ligetváros.

A harmincadik nemzetközi vásár mindebből a jubileumi hangulatból nem éreztetett meg semmit. Még a saját multját sem hangsúlyozta, annál kevésbbé a félszázad előtti kiállítást. Pedig érdemes lett volna egy kis meleg hangulatért a mult felé fordulni : nemcsak történeti emlékeket, de pár jó kiállítási trükköt is találhattak volna ott, felújításra méltót. A bécsi árumintavásároktól e részben is van mit tanulnunk, ott sohasem mulasztják el, hogy a jelenkori élet árusítósátrai közé egy kis történelmi emlékszigetet is beillesszenek : a vadászat, a vendégfogadók, a kávéház retrospektív anyagából.

Viszont nem lehet elvitatni, hogy a harmincadik magyar mintavásár szép lépést tett előre a fejlődés folytonos útján. Szerény és bátortalan kezdő lépéseire rá sem lehet ismerni. Nemcsak méreteiben nőtt meg, hanem izmos és tagbaszakadt lett. Építészetileg ezt úgy fejezhetnők ki : organikusabb és áttekinthetőbb, mint azelőtt volt. Már nem

Buday György fametszete.

sátorerdő, pavillon-rengeteg és kiállító-Babel, hanem városrész, utcákkal és boltokkal. Vásárváros.

Ennek is kezd kialakulni a maga jellege, noha csak efemér és évenként új köntösbe öltözik. Ezidén arra gondoltak, hogy e köntösre valami magyaros hímet is varrjanak. A gondolatból nem lett cselekedet. Senki sem tudja, miért nem. Volt egy pályázat bizonyos egységesítő célzattal, magyaros bódék csoportjait kívánták, melyeken a korjelleg és a nemzeti jellemvonás találjon kifejező formákat. Látszólag sikere is volt a pályázatnak. A vásáron azonban semmi sem valósult meg mindebből.

Pedig a tervrajz, bár egyre tisztul, sóhajtoz egy kis színesség és egy kis kiállítási fantázia után. Ott van mindjárt a hatalmas és megkapó kiállítási kapun túl egy önmagától adódó szép terület: a szökőkút környéke. Ennek környezete, sajnos, ezidén áldozata lett a túlhajtott üzletiességnek. Az óriás textilpavillon, akadálya volt annak, hogy egészséges perspektívája legyen a főútnak. A vásárra belépő mindjárt egy kifejezésnélküli óriás arénával találta magát szemközt: a textilgyárak közös kiállító-pavillonjával, melynek szerencsétlen megoldása nemcsak az egész vásár bellevue-jét rontotta, de fárasztó és célszerűtlen volt önmagában is.

Sokkal, de sokkal szerencsésebb volt ennél a Falus és Staudhammer tervei szerint készült Goldberger-féle pavillon, mely olyan ízlést és olyan elrendezési finomságokat mutatott, aminőkért külföldi nagy kiállítások is idejöhettek volna tanulni. A bemutatott textilanyagok is öröme voltak a szemnek s ami díszítőkeretéül szolgált: a bábúk, feliratok, világítási trükkök, papírra festett hátterek, azok a reklám-művészet leghatásosabb kellékeit vitték harcba, hogy az árukat érvényre juttassák.

Két kisebb, de belsőleg jelentéktelen épület: a Kanics Miklós által tervezett Tudor-akkumulátor pavillonja és a Major Máté terve szerint készült Gyáripari pavillon inkább a propaganda szolgálatában állott s az összhatást szolgálta erősen hangsúlyozott mértani formákkal és reklámtényezőkkel.

Kevésbbé szerencsés volt az az igénytelen köntös, melybe a kézimunkák pavillonja, valamint a mellette elhelyezett iparművészeti és háziipari árusítóhelyek csarnoka öltözött. Harminc év óta ez a rész a legkevésbbé megoldott terepe a vásári architektúrának. Pedig itt igazán helyén volna az a bizonyos magyaros díszítő-törekvés, mely kifelé is hangsúlyozná a bent lévő holmik rendeltetését. Az is bizonyos, hogy ennek az árucsoportnak területén már érdemes volna bizonyos állandósított jellegű csarnoképületet emelni, hiszen akármilyen őszi vagy tavaszi időleges kiállítást rendeznek a Városligetben, az iparművészet és háziipar mint kísérő zene nyomban helyet kap az orchesztrumában.

A felsoroltakon kívül aztán alig tudnánk olyan külön-pavillonokat említeni, melyek az utolsó évek jó átlagán felülemelkedtek. Sem a főváros, sem a külföldi államok pavillonjai nem igyekeztek valami újszerű formával, vagy meglepő ötlettel kiugrani a szokott propaganda-keretből. Az osztrákok voltak az egyedüliek, akik a közgazdasági számoszlopok és plakátok közt az ízlésből is nyujtottak valami kis ízelítőt. Abból a híres bécsi ízlésből, mely még a gummi- és a krómozott acélgyártmányokon is hirdette itt, milyen kultúra van ott a sokszázados ipari hagyományok levegőjében.

A vásári városrendezés során szellős, tágas, egyenesvonalú uccák központjába került az árumintavásár főépülete, a nagy Iparcsarnok is. Homlokzatát, mely már megérdemelné, hogy ötvenéves korában megfiatalítsák, nem bántották. De belsejében jelentékeny műtétet végzett a operálókés: az egyes fülkéket, melyekben a legavultabb enteriörök tanyáztak évtizedek óta a bútorfronton, télinyári bentlakással, most teljesen megszüntették. Ez igen helyes operációval két előnyt lehetett elérni. Egyrészt rendet lehetett végre teremteni a nagycsarnokban és zónákat alkotni a különféle árufajoknak. Másrészt a dúsan faragott ebédlők és hálók mázsás bútoregységei társzekerek útján visszatértek ősi műhelyeikbe.

Ami helyettük a bútorparcellába került, mégis csak maibb és jobb anyagú asztalos- és kárpitosmunka. Iparművészeti kritikával nézve, talán nem tökéletes, de az a kisember, aki kombinált szobákat, összecsapó-ágyakat, heverő- és háló-kombinációkat, guruló- és összeilleszthető asztalokat keres, mégis csak innen szívja magába az új kor tanulságait.

S legalább tanuja lehet olyan technikai bútorosságnak, mely kísérletez, javul, csinosodik, ha nem is érkezett még el funkcionális feladatai teljességéhez.

S körülbelül ugyanezt mondhatjuk az iparnak valamennyi határterületéről, amely az iparművészettel érintkezik. Óra, ékszer, üveg, kerámia, keret, szőnyeg, fémmunka, játék — mind a javuló, tisztuló formák útjain halad előre, de talán valamennyin érezni azt a sajátos magyar betegséget, hogy a kis és nagyobb műhely — iparművész-tervező nélkül dolgozik. Egy kicsit ellesni az idegenből, egy kicsit lemásolni a versenytárséból, hozzáadni valamit a régi unottból, mindez nem vezet jó arányokhoz, még kevésbbé eredeti mintadarabokhoz.

A magyar ipar képe az árumintavásárok tükrében azt mutatja, hogy technikai s nagyipari beállítottságunk elsőrendű és főleg a textiliparban az ízléses, olcsó áru területein, szinte már felülmúlja kvalítás-értékekben a külföldet is. Közép- és kisiparunk pedig a gazdasági válság közepette is fejlődik, bár lendítő erejét nagyban fokozná a tervezőművészek erősebb igénybevétele.

NÁDAI PÁL

A RÁKÓCZI-KOR MŰKINCSEI

Areánk maradt kuruckori gyér emlékek elégtelensége miatt műtörténetünk e fejezetét a kutatások még nem világították meg kielégítőleg, mert a köztudat ezt az időszakot, midőn Esze Tamás mezítlábas seregei és Rákóczi rongyos kurucai harcoltak a szabadság tépett zászlai alatt, művészeti fejlődésre alkalmatlannak s nagyobb művészi tevékenységek kifejtésére kedvezőtlennek véli. Pedig hadi és politikai ragyogó jelentőségén kívül a kuruckor a magyar művészettörténetnek is fontos szakasza. Ha ugyanis a magyar történelemnek ezen forgandó szerencsével kísért korszakához behatóbb vizsgálattal közeledünk, akkor a művészetszeretet és műpártolás olyan kétségbevonhatatlan jeleneségeire bukkanunk, melyek a magyar műtörténelemnek ezen sivárnak vélt fejezetét is pezsdülő életűnek és igen jelentősnek mutatják.

A hadi, politikai és gazdasági eseményekhez hasonlólag, a Rákóczi-kor művészeti tevékenységének fókuszában is a nagy Fejedelem alakja áll. Rákóczi egyeneságú leszármazottja a Zrinyiek, a Nádasdyak, a Frangepánok, a Lorántffyak, a Báthoriaknak, vagyis jóformán mindazoknak, akik a XVI. és XVII. századi magyar történelem legnagyobbszabású hősei. Ezek katonai és politikai erényei a Nagy Fejedelemben fokozott művészetkedveléssel együtt egyesült. Művészeti hajlamai már fiatalon kiütköztek, hosszabb itáliai utazgatás alatt tizenhét éves korában megismerkedik az olasz művészet remekeivel. Az adatok hosszú sora bizonyítja, hogy a művészeti emlékek iránti vonzódás egész életén át végigkísérte a fejedelmet. Hadakozásai során katonáinak feltűnt, hogy a hadjáratok útjába eső templomokat mily nagy figyelemmel és műszeretettel vette vizsgálat alá. Sokan zokon is vették, hogy a templom belsejében való imádkozás és elmélyedő áhitat helyett a fejedelem inkább az egyházak építészeti forma megoldásaiban és külső díszítéseiben gyönyörködött. Rákóczi e tényekedései tisztán esztétikai okokkal, nem pedig vallási közömbösséggel magyarázhatók, hiszen hitbuzgalmi szempontból tekintve őt, jóformán "hiperkatolikus"-nak nevezhetnők.

Művészetszeretete sohasem hagyta el őt. Ez a bécsújhelyi börtönből való sikeres szökése és halálraítéltetése utáni időkben sem lohadt soha. Az ország leggazdagabb ura volt s a kétségbevonhatatlan adatok nagy sokasága bizonyítja, hogy szédületes fényűzéssel élt. Felvidéki váraiban a francia etiket alapján szervezett udvart tartott. Tudunk arról is, hogy franciákból álló testőrsége is volt. Ő maga és udvarának tagjai ragyogó öltözeteket hordtak, melyek mind, az egykori gazdasági feljegyzések bizonyságai szerint, a legfinomabb külföldi szövetekből készültek. 1707-től kezdve fennmaradtak a fejedelmi titkárok naplói, melyekből minden lépését ellenőrizhetjük. Ezek részletesen megemlítik, hogy az egyes városokban milyen sorrendbe vonultak be csapatai és kísérete; milyen katonák, milyen egyenruhában kísérték a nagy Fejedelmet. Kitűnik ezekből, hogy Rákóczi udvartartásával és fényűzésével is tudatosan kopizálta az akkori világ fejét, XIV. Lajos francia királyt.

A Napkirály szellemi testvére volt Rákóczi; egy Keleten ragyogó második nap, melynek bágyadtabb sugarait pótolta az, hogy Rákóczi egy építő nap volt. A Fejedelem tulajdonképen XIV. Lajos és Colbert vegyüléke volt együtt, mert nem csak csillogni és pompát kifejteni tudott, hanem alkotni is. Tragikuma, hogy míg körülötte mindenki ragyogott, dolgozni egyedül csak ő dolgozott. Egy magyar Colbert volt, hiszen ő volt az első tudatos iparosító hazánkban. Hadseregének önellátási alapokat igyekezett biztosítani s ezért a feladatok egész tömegével kellett küzködnie. Nincs olyan téma és munkakör, melyhez hozzá nem szólt volna s melynek megoldását nem szorgalmazta volna. A bányaműveléstől kezdve az útépítésig, a vízszabályozástól a postáig terjedő dolgokba mint jelentős alkotásokat végzett. Mercurius Veridicus-nak nevezett hadi újságja révén még a magyar hírlaptörténet kezdetei is hozzá fűződnek. Szervezőképességével és alkotásaival messze felülmúlja Bethlen Gábort is. A drótkészítés iparágának meghonosítása is az ő érdeme. Kalap, szűcs, takács, szőnyeg, kárpitos, paszományos, gombkötő, zsinór- és szuronykészítő műhelyeket foglalkoztatott. Tudjuk, hogy rendes tábori sátorműhelyei is voltak.

Rákóczi nem maradt meg ezek felső irányítása mellett; a legnagyobb érdeklődéssel kísérte a legkisebb munkavégrehajtásokat is. Feljegyezték, hogy udvari festőjének, Mányoki Ádám vázlataiba bele-

javított s kivitelezés előtt még a puskákra tervezett díszítések rajzait is felülvizsgálta. Rákóczi maga is jeles rajzkészséggel rendelkezett. Rodostói bujdosásában sokat rajzolt, miként azt megörökítették: naponta több órát is.

Ő alakítja ki azt a ruhaviseletet is, amely a mai díszmagyar alapja. A vármegyék hadait is ő öltöztette először a megyék színeiből összeállított ruházatba s ezzel a mai hajdúk ruhaviseletének eredete is ő hozzá gyökeredzik. A mentekötő eredete is ő hozzá fut vissza. Rákóczi ezt egy francia lovagrend láncából alakította. Ennek legrégibb példányát Mányokinak a fejedelemről festett azon portréján láthatjuk, melyet a szász királyi képtárból a világháború után szerzett vissza Nemes Marcel. A szerencsétlen történeti viszonyok miatt Rákóczi egyetlen ékszere sem maradt reánk; egyik gyémántos mentekötő részletét állítólag az egyik londoni múzeum őrzi.

Rákóczi művészettörténeti jelentőségét az szabja meg, hogy az erdélyi fejedelmek kispénzű udvartartása és szerény művészetpártolása mellett ő sokkal nagyobb anyagi feltételekkel tudott udvart tartani. Felesége hesszeni uralkodó fejedelmi sarj, udvartartásának fénye és légköre ezzel is nyugatibbá vált. Európaibb rangú és gazdag levegőjű környezetével ilykép II. Lajos után ő él először — és sajnos, történetünk szerencsétlen további alakulása folytán sorban utolsó — nemzeti udvari életet. Ő volt a szellemi összekötő kapocs a költő Zrinyi és Széchenyi között.

Rákóczi fényűzése és műszeretete nem állt elszigetelten az országban. Különösen Bercsényi követte a fejedelem mintáját. Ő is hatalmas vagyonú, kincsekkel és műtárgyakkal rendelkező magyar úr. Midőn vagyonát elkobozták, a képek és metszetek százai kerültek a kapzsi kezekbe. Bercsényi fényűzésének ragyogó megértője és kedvelője volt a felesége. Minthogy Rákóczi felesége nem élt hazánkban, ilykép Bercsényiné volt az ország első asszonya. A becsvágyó és pompakedvelő asszony boldog szívvel és műszeretettel teljesítette nemes feladatát.

A vezérek udvarai mellett a nemesek is ragyogó pompában éltek, aminek egyik jellemző írásos emléke a szabadságharc elejéről maradt reánk. A császáriak és a kurucok között akkor az angolok és a hollandok közvetítettek s a kuruc tiszteknek a holland követ azt mondta: Mit panaszkodtok? Ha leszednétek a ruháitok ékszeres gombját, annyi pénzetek lenne, hogy nem kellene rézpénzt veretnetek.

A kuruckori műkincsek tárgyi emlékei tömegeinek csak elenyésző része maradt reánk. Éppen ezért műtörténeti becsét meghaladó, sokszorozott értékkel bír az a fedeles kupa, mely tizenkét oldalra köszörült olyan üvegtesttel bír, melyen metszett virágok, galambok és szívek díszlenek. E kupa aranyozott ezüst fedelének és foglalatának legfőbb díszét a virágokból álló erdélyi festettzománcos ékítmény teszi. A XVII. sz. végén készült mű a fedelének belső lapjára vésett felirata szerint kétségkívül a fejedelem kincstárából származik. A régi hagyomány szerint a báró Luzensky-család egyik tagja kapta II. Rákóczi Ferenctől. A háború előtt Gömörből került Pestre; jelenleg Ernst Lajos budapesti gyüjteményében van.

Buday György fametszete.

A Rákóczi-ereklyék jelentős darabja az a magyar szabású ezüst szablya is, melyet az ónodi országgyűlés alkalmából XIV. Lajos 1707-ben küldött szövetségesének. Hüvelyvereteit virágok díszítik. Pengéjén: „Ne me tire pas sans Raison ne me Remette point sans Honneur“ felirattal bír. 1708 elején Rákóczi a kardot Beéri Balogh Ádám hű emberének ajándékozta. Jelenleg a szekszárdi múzeumban őrzik.

Rákóczi egyik ingét Cherrel Antal tömördi birtokos őrzi. A fehér vászonból készült ing nyak- és ujjszegélyezésénél aranyhímzésű virágtövek díszlenek, az ujjak szélét pedig aranycsipke szegi.

Rákóczi környezetének műszeretetét ragyogóan példázza az a süvegforgó, mely jelenleg gróf Károlyi László birtokában van Fóton. Az 1700. körül készült mű a régi magyar kalapforgók csodálatos gazdag sorozatának talán legszebb példánya. Az aranyból készült forgó rúdjának végein zománcos és rubinokkal kirakott címer igazolja, hogy a magyar ötvösség e remeke eredetileg gróf Károlyi Sándor süvegét díszítette. A forgó testét festett zománcos galamb képezi, melynek szárnyain rubinok ékeskednek. A szárnyakból kinövő tollak zománcfiligránnal is díszítettek.

II. Rákóczi Ferenc szétágazó diplomáciája révén a kuruckori művészet rengeteg kincse és alkotása szóródott szét a nagy-

világba. Ezek felkutatása a magyar műtörténet még megoldandó sürgős feledatai körébe tartozik. Értékükre, művészeti szépségükre csupán azon műremek révén következtethetünk, melyeket a Rákócziak ajándékoztak a különböző magyar egyházaknak s melyek korunkra szerencsésen fenn is maradtak.

E műremekek egyike az ónodi református egyház fedeles és talpas serlege. Az aranyozott ezüstből készült mű trébelt hólyagokkal van díszítve s annak a hólyagos serlegek típusának legkésőbbi magyarországi példánya, mely Hunyadi Mátyás idejében állott közkedveltségnek. A XVI. sz. végén s a XVII. sz. elején felújul a gótikus formák iránti szeretet s az ötvösök gyakran alkalmaznak ismét csúcsíveskori díszítőelemeket. E neogótikus irányzat különösen Hans Petzold nürnbergi mester művészetében csúcsosodik ki. Az ónodi református egyház hólyagos serlege is ezen irányzat egyenes eredője. A XVII. századi magyar mű I. Rákóczi György ajándékaképpen került az ónodi református egyházba. 1880-ig ott őrizték; ekkor gróf Andrássy Manó az ónodi református egyház Rákóczi György egy másik serlegével együtt megvásárolta. A megvett műtárgyak 1880-ban készült másolatai még manapság is az ottani egyház birtokában vannak. Az eredeti Rákóczi-serlegek azonban vándorútra indultak. Andrássy Manó gróftól csakhamar elkerültek. A hólyagos díszítésűt később az egyik Rotschild vásárolta meg s az ő útján azután jelenlegi őrzési helyükre, a párizsi Cluny-múzeumba jutottak.

I. Rákóczi György ajándékozta a kolozsvári református egyház azon egykori úrvacsorakelyhét is, mely jelenleg a Magyar Történeti Múzeum történeti osztályában van. Az arany úrvacsoraserleget Brozer István kolozsvári ötvös 1640-ben készítette s a magyar műtörténetnek sokszor ismertetett s a legmagasabban márkázott értéke. Hasonlólag azon fedeles kupához, melyet II. Rákóczi György ajándékozott a mádi református egyháznak s mely jelenleg ugyancsak a Magyar Történeti Múzeum birtokában van.

Buday György fametszete.

A Rákóczi-család és a kuruckor gyérszámú művészeti emléke a magyar művészet ragyogó jelessége. Éppen ezért műtörténetünknek fokozottabban kellene ezen kor emlékanyagát kutatni s őket a magyar művészettörténet számára a végleges elkallódás elől megmenteni.

MIHALIK SÁNDOR

EGY HÍRES MAGYAR LOVASSZOBOR*

A Victoria és Albert Museum becses értéktárgyai között az egyik Szent György lovag lovasszobrának a természetesnél valamivel kisebb formájú másolata. A szobor alatt a következő felírás van: „Szent György és a sárkány. — Az eredetit bronzból készítették Kolozsvári Márton és György (Martin and George of Kolozsvár [Klausenburg]), a Hradzsin-palota udvarán van Prágában, Csehországban. Magyar (Hungarian). A. D. 1373 (1864—113)."

Utoljára ezt a szobrot és felírást a világháború előtt láttam. Bár Kolozsvár többé nem tartozik a mai megcsonkított Magyarországhoz, a felírást nem változtatták meg. Abban az időben, mikor Márton és György testvérek éltek és dolgoztak, Kolozsvár Magyarországhoz tartozott és semmiféle idő, még az azóta eltelt 561 esztendő sem változtatta meg nemzetségüket. A cseh-szlovák köztársaság teljes mértékben elismeri az alkotók értékét és csodálattal adózik a szobornak, melyet Márton és György testvérek hagytak számukra. 1928-ban, mikor függetlenségük tízéves fordulóját ünnepelték, egy 60 láb magas obeliszket helyeztek el a Hradzsin palota udvarán. Mielőtt az obeliszket felállították volna, a Szent György szobrot levették a XVII. századból származó barokk talapzatáról és egy jóval magasabb hasábalakú talapzatra helyezték.

* Angol nyelven megjelent az „Apollo" 1935. évi áprilisi számában.

A kőből faragott vízmedencét is lebontották a szobor elől, de a szobor ismét egy kút központjába került. Meghagyták a sziklás alapból kiemelkedő és a ló lába előtt elhelyezett torz sárkányfejet, mely vizet okád az alatta lévő medencébe.

Eredetileg pedig a Szent György szobor nem egy kútnak a közepén volt elhelyezve. Felállítása után mintegy 200 esztendővel majdnem tűz martalékává lett. Ez a XVI. században történt vele. Ennek a századnak a második felében egy mozgalmas lovagi tornajáték alkalmával majdnem összetörték azok, akik reákapaszkodtak. Egyidejű feljegyzések szerint egyszerű puskaművesek javították ki a megsérült szobrot és munkájukért csupán csak néhány garast kaptak. Az errevonatkozó adatokra W. Zaloziecky és J. Morávek a prágai várpalota levéltárában bukkantak rá.[1] Ezek fontos adatok, mert némely műtörténész még mindig vallja azt a téves felfogást, hogy a Szent György-szobrot a XVI. században újraöntötték. Először ezt Dlabacz[2] állította 1797-ben, de Nagler[3] állítását megcáfolta azzal a kijelentéssel, hogy a szobor a XIV. századból származik. A XVI. században a szobrot egy kút közepére helyezték, miközben több sárkányfejet adtak hozzá, amelyek nem feleltek meg az eredeti mű stílusának. Feljegyezték, hogy a kútmedence eleinte fából volt, melyet tízévenként váltogattak mindaddig, míg a szobor meg nem kapta barokk-talapzatát és kőből való víztartóját. Így maradt meg végül a XVI. századbeli sárkányfejek közül egyetlenegy. De ez is elég ahhoz, hogy a szobrot eltorzítsa. Csak sajnálkozhatunk, hogy a szobor utolsó restaurálása alkalmával ezt a szörnyfejet nem távolították el róla.

A Szent György-szobor nagyon megérdemli mindazok figyelmét, akik a művészetet becsülni tudják ; nemcsak azért, mert alakjának szenvedélyt kifejező mozdulata, vagy lovának természetesen ábrázolt és a lovas lelkével benső összhangban lévő finom és meglepő alakja utolérhetetlen, hanem azért, amiért ezt a bronzszobrot a maga idejében készítették. Ilyen kiváló tulajdonságokkal rendelkező lovasszobrokat máshol is lehet találni, de azok mind nem ebből a korszakból származnak. A nagyobb méretű bronzszobrászat a XIV. században csak Olaszországban virágzott, de lovasszobrokat ott sem csináltak. Nyugat-Európában, pl. Németországban csak kisméretű bronzszobrokat készítettek. Ezt különösen hangsúlyozzuk azért, mivel a német szerzők, mint Springer,[4] Pinder[5 6 7] és Lill[8] Márton és György testvéreket németeknek tekintették. Springer is említi, hogy a két szobrász milyen kedveltségnek örvendett Nagy Lajos király udvarában. Springer különben a szobrot tévesen ábrázolja ; képe szerint Szent György balkezével szúrja dárdáját a sárkány torkába (Springer, II. kötet, 455. l.).

Mióta a szobrot új talapzatára állították, téves közlemények láttak napvilágot. 1929 november 22-én cseh-német újságok írtak a szoborról és azt állították, hogy Márton és György testvérek a német művészet képviselői. Állításuk igazolására felhozzák, hogy a középkorban sok német telepedett le Erdélyben és ezek között többen foglalkoztak ötvösséggel. Ez annyiban nem felel meg a valóságnak, hogy a magyaroknak már jóval a szászok bevándorlása előtt igen fejlett ötvösművészete volt. Nem csoda tehát, hogy cseh-szlovák szakírók, mint Stech[9] és Wirth[10] a cseh művészetnek szeretnék tulajdonítani ezen alkotást, azt mondván, hogy cseh szobrászok öntötték újjá. Ezt azonban megcáfolta a német Pinder[5 6 7] és a magyar szakírók közül Lázár Béla.[11] Egyébként a lovon javítások nyomai láthatók, amelyek a XVI. századból származnak ; így a ló nyakán látható egy meglehetősen széles betoldás, valamint több kisebb méretű repedés és sérülés. De azért Wirth szerint annak ellenére, hogy a lovasalak és a szobor sziklás talapzata középkori stílusra mutat, úgy a lovat, mint a sárkány alakját egy renaissance-korabeli szobrász újból átformálta. Ha azonban összehasonlítjuk a Kolozsvári Testvérek lovát a renaissance-szobrászok lovaival, tekintetünk a ló sörényén tüstént megakad. A Kolozsvári Testvérek szobrán ugyanis a sörény szabályos hullámokban omlik alá. Ezt a stílust a naturalista renaissance-szobrászok már nem alkalmazták. Cáfolja annak lehetőségét, hogy ezt a szobrot renaissance-szobrászok készíthették volna még az is, hogy a ló testét szabályos karikák borítják, amivel a Kolozsvári Testvérek középkori felfogással lovuk almásszürke színét akarják kifejezni. Persze Wirth ezt mind számításon kívül hagyta. Ő az élethű ábrázolást meglepőnek tartja, bár ez jól megmagyarázható azzal, hogy a Kolozsvári Testvérek éppen egy bizonyos erdélyi lófajtát mintáztak meg, amely erdélyi lószakértők szerint megegyezik a békási fajjal. Ez a fajta még máig is megvan.

Úgy a cseh, mint a német műtörténészek egy része hajlandó kételkedni a szobor eredetiségében azért, mert lehetetlenségnek tartják, hogy ilyen tökéletes bronzszobrot készíthettek volna már 1373-ban, oly sok idővel a renaissance nagy művei előtt. Kételkedtek, a helyett, hogy ezt a mestermüvet eléggé tanulmányozták volna. Ez a szobormű összhangzatos képviselője a XIV. sz. ama művészetének, amely átmenet a gótika és renaissance között.

[1] Jahrbuch der Kunshist. Samml. des allerhöchst. Kaiserhauses Wien Bd. 12.

[2] G. J. Dlabacz : Abhandlungen v. d. Schicksalen der Künste in Böhmen Prag 1797 S. 13.

[3] G. K. Nagler : Neuestes allg. Künstler-Lexicon München Bd. II. 1835 S. 565 ; Bd. III. 1836 S. 15.

[4] A. Springer : Handbuch d. Kunstgeschichte Stuttgart. Bd. II. S. 446. 1921.

[5] W. Pinder: Die deutsche Plastik vom ausgehenden Mittelalter bis zum Ende der Renaissance. I. Wildpark-Potsdam 1924. S. 88—92.

[6] W. Pinder: Die deutsche Plastik des vierzehnten Jahrhunderts. München 1925. S. 67—70.

[7] W. Pinder : Der hl. Georg am Prager Hradschin. Sudeten deutsch. Jahrb. IV. Kassel, 1928. S. 67—73.

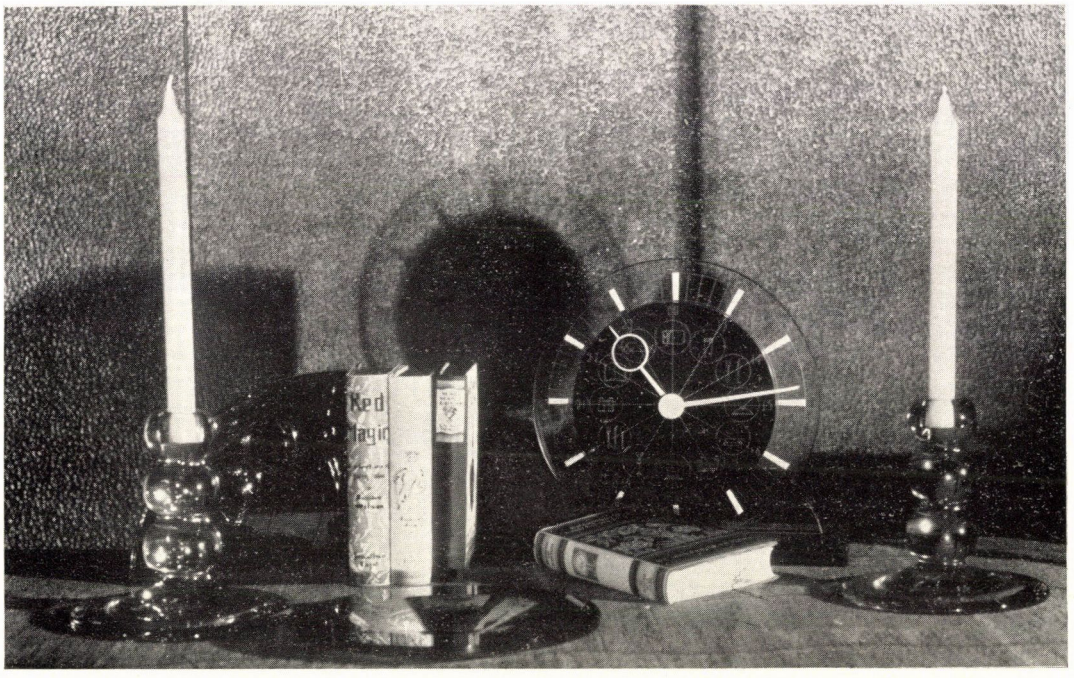
[8] G. Lill : Deutsche Plastik. Berlin 1925. S. 76.

[9] V. V. Stech-Zdenek Wirth : Statue de Saint Georges au château royal de Prague. Zdenek Wirth—Jan Stenc : La richesse d'art de la Bohême. Tome I. Prague 1913. P. 7—9.

[10] Zdenek Wirth : Die cechoslovakische Kunst Prag 1926. No. 88. S. 31.

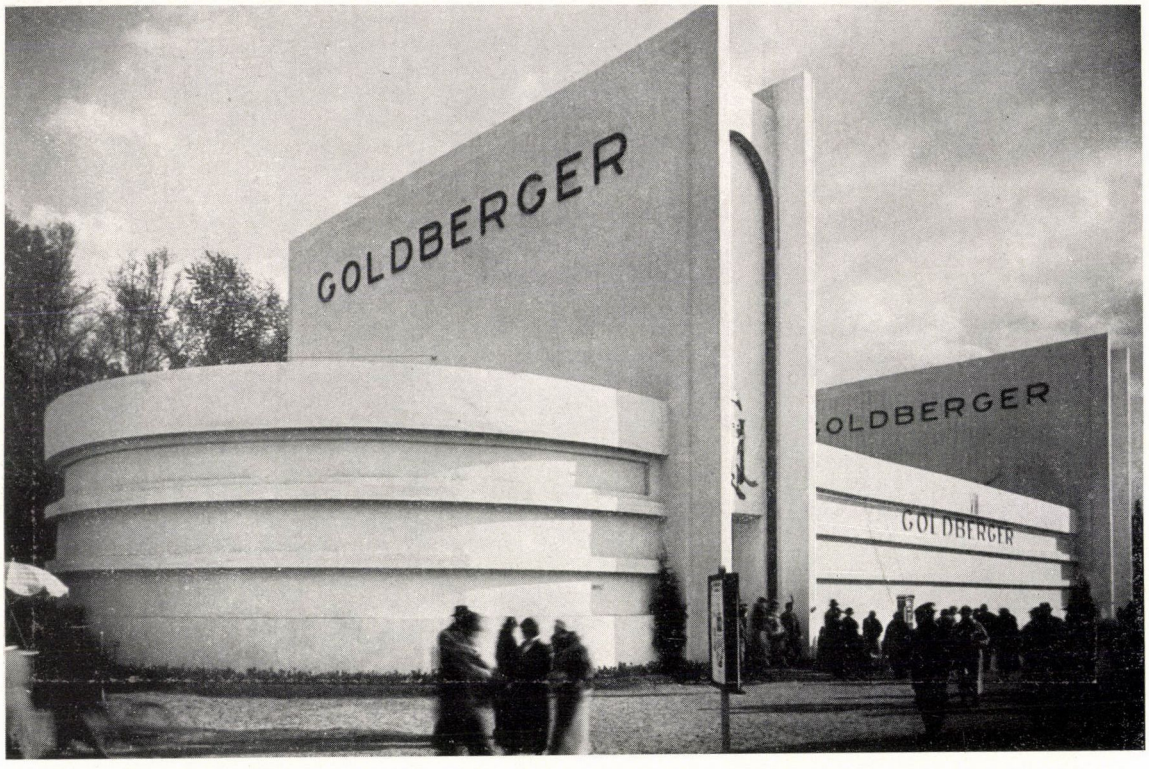
[11] B. Lázár : Kolozsvári Márton és György művészete. Archaeologiai Értesítő Ú. F. Budapest 1916, 36, 63—107.

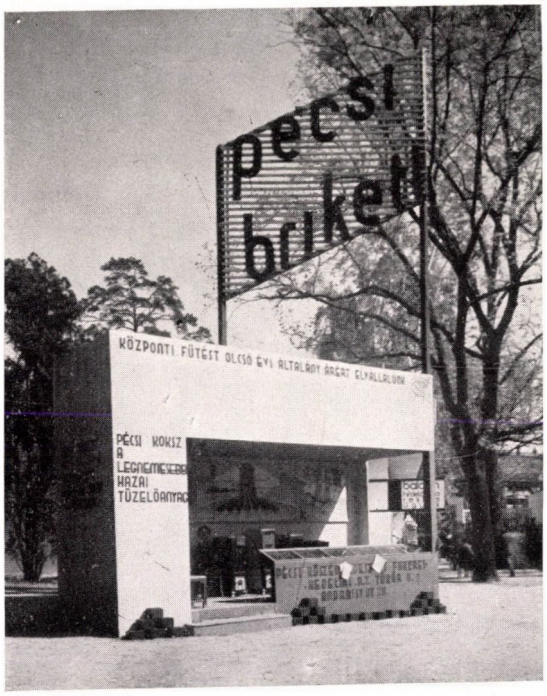

A londoni Art in Industry kiállításról. Fent: Fejdísz és nyaklánc. Catherine Cockerell művei. Lent: Íróasztalfelszerelés. Sigmund Politzer tervei. — Von der Ausstellung „Art in Industry" in London. Oben: Kopfschmuck und Halskette. Arbeiten von C. Cockerell. Unten: Schreibtischgarnitur. Entwurf von S. Politzer. — From the London Exhibition of „Art in Industry". Above : Head dress and neck lace. Works of C. Cockerell. Below : Set for writing desk. Designs of S. Politzer.

A Budapesti Nemzetközi Árumintavásárról. Fent : Kanics Miklós, lent : Falus Elek tervei után készült pavillonok. — Von der Budapester Internationalen Mustermesse. Pavillons erbaut nach den Plänen von N. Kanics (oben), und von E. Falus (unten). — From the International Sample Fair in Budapest. Pavilions built according plans of N. Kanics (above) and of E. Falus (below).

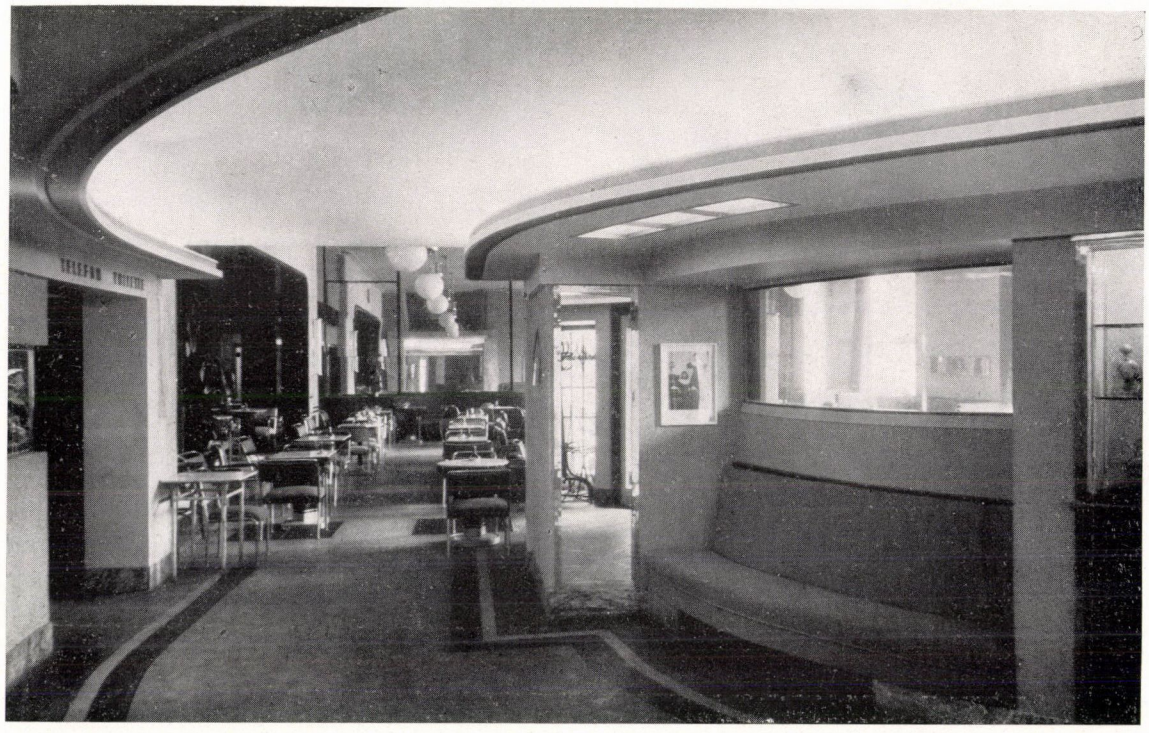

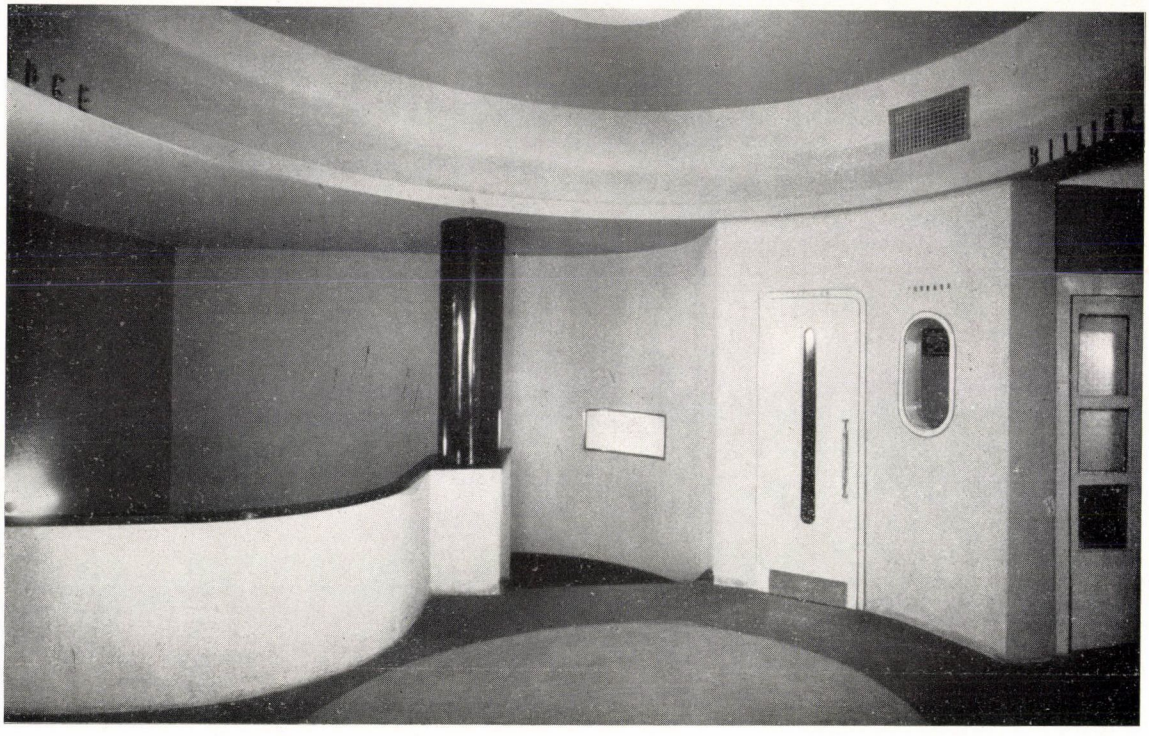

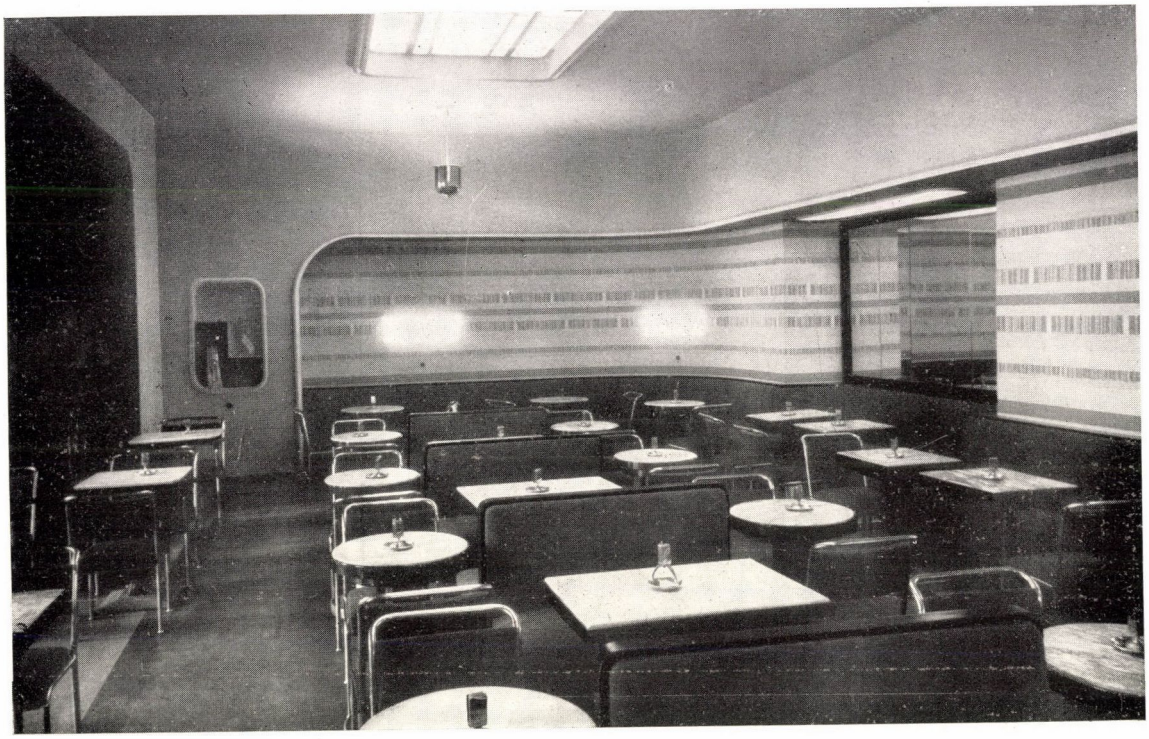

A Budapesti Nemzetközi Árumintavásárról. Fent balra : Turi Polgár István, fent jobbra : Nemes György, lent Kanics Miklós tervei után készült pavillonok. — Von der Budapester Internationalen Mustermesse. Pavillons erbaut nach den Plänen von St. Turi Polgár (oben links), von G. Nemes (oben rechts) und von N. Kanics (unten). — From the International Sample Fair in Budapest. Pavilions built according plans of St. Turi Polgár (above to the left), of G. Nemes (above to the right) and of N. Kanics (below).

A Savoy-kávéház belső berendezése. Tervezték Rákos Pál és Beuthum Arthur. — Innere Einrichtung des Café Savoy. Entworfen von P. Rákos und A. Beuthum. — Inner furnishing of the Savoy Coffee-Rooms. Designed by P. Rákos and A. Beuthum.

A Savoy-kávéház belső berendezése. Tervezték Rákos Pál és Beuthum Arthur. — Innere Einrichtung des Café Savoy. Entworfen von P. Rákos und A. Beuthum. — Inner furnishing of the Savoy Coffee-Rooms. Designed by P. Rákos and A. Beuthum.

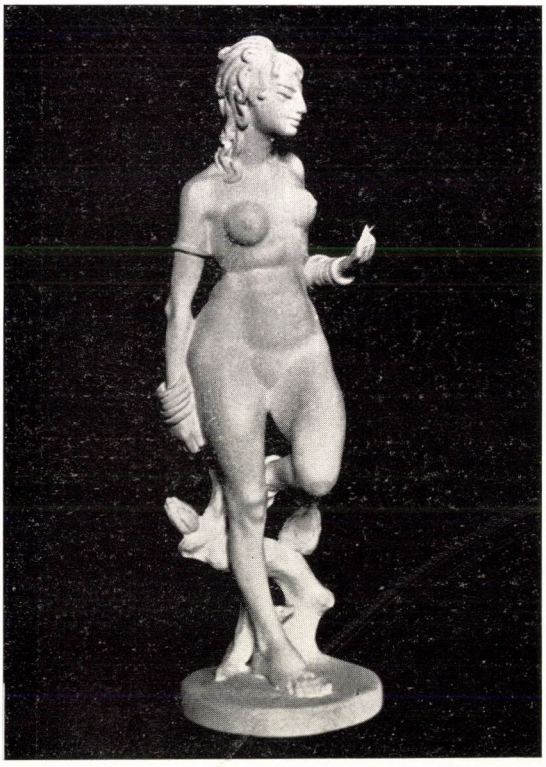

Zilzer Hajnalka kerámiái. — Keramiken von H. Zilzer. — Ceramics of H. Zilzer.

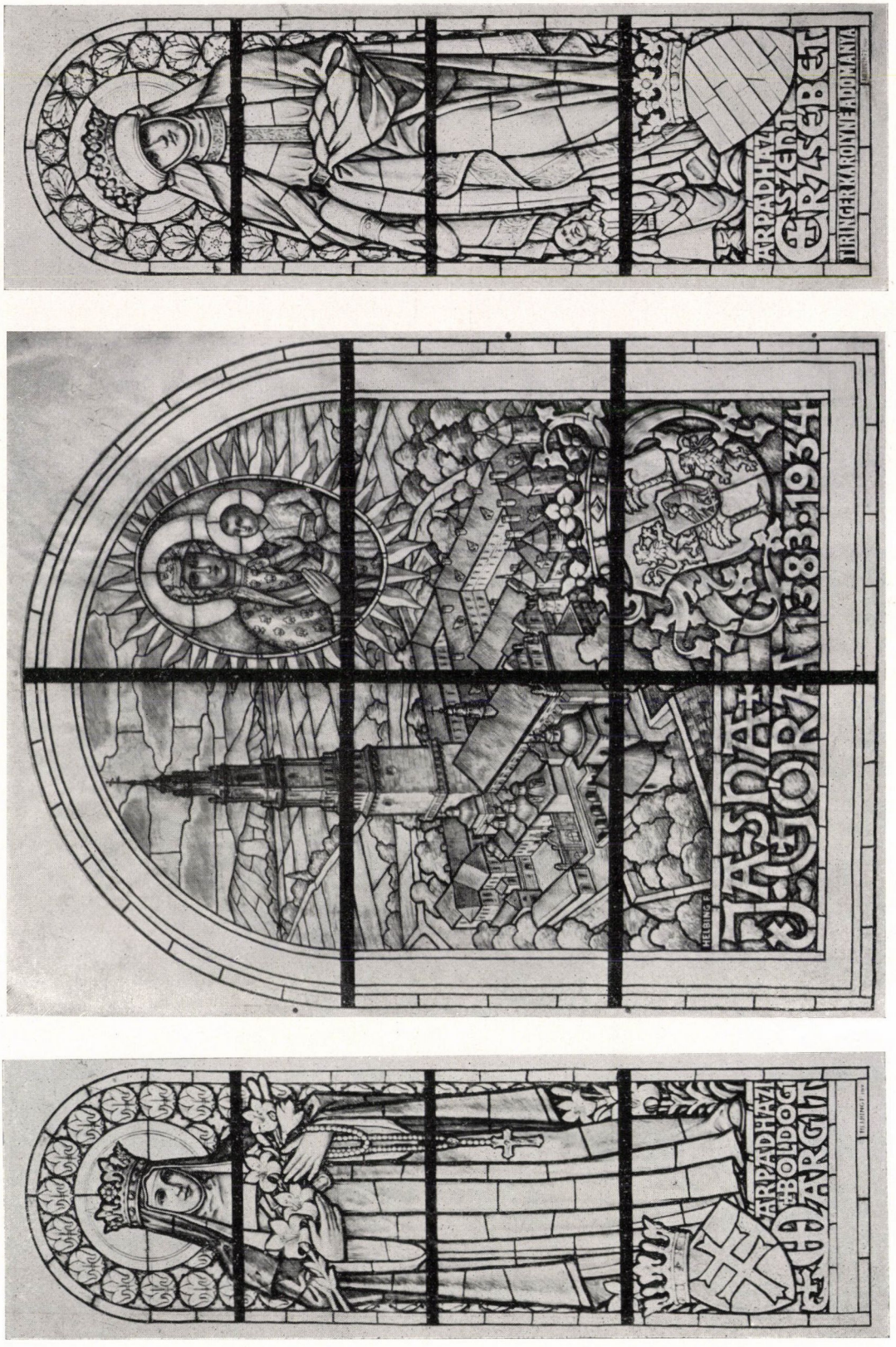

Zilzer Hajnalka kerámiái. — Keramiken von H. Zilzer. — Ceramics of H. Zilzer.

Helbing Ferenc üvegablaktervei a Pálosok gellérthegyi klastromában. A középsőt kivitelezte Palka József, a két szélsőt Johann Hugó. — Glasfensterentwürfe für das Kloster der Paulaner-Brüder am Gellérthegy. Entworfen von Prof. F. Helbing. Das Mittelstück wurde von J. Palka, ausgeführt die übrigen von H. Johann. — Glass windows, designed by Prof. F. Helbing for the monastery of the St. Paul Brothers on the Gellért-mountain. The piece in the Middle carried out by J. Palka, the other pieces by H. Johann.

Azok az előzmények, amelyek ennek a mesterműnek keletkezéséhez vezettek, elég tisztán látszanak, de sem cseh, sem német művészetben nem gyökereznek. Abban az időben, mikor Márton és György testvérek megteremtették mesterművüket, Magyarország szoros kapcsolatban volt az olasz kultúrával, mivel akkor Magyarországon az Anjou-család egyik tagja uralkodott. A művészetek fejlődésére nagy hatással volt ez a szoros kapcsolat. De Márton és György szobrászok itthon, Magyarországon is találtak elég ösztönzést hatalmas mesterművük kialakítására. A magyar templomok falfestményein gyakran láthatták Szent György lovasalakját. Ezen festmények töredékei még ma is láthatók a jáki és pécsi templomokban. Szent György alakja szerepelt a „Szent György-lovagok" pecsétjén is. Említésreméltó, hogy Márton és György atyja, Miklós mester festő volt, aki bizonyára korának legjobb művészeihez adta fiait tanulásra. A testvérek művészete magyar földből sarjadt. Úgy mintázták meg Szent Györgyöt, mint a magyar király lovagját. A hajviselet, a ruházat, az alacsony nyereg, a gazdagon díszített nyeregtakaró és a lószerszám bronzmása úgy az Anjou-korabeli magyar felszerelésnek, mint a Kolozsvári Testvérek teremtőerejének maradandó bizonyítéka. Részletesen és meggyőzően bizonyítják mindezt a magyar művészeti írók közül Czakó Elemér[12] és Pósta Béla.[13] Utóbbi e kérdést a háború előtt világította meg és tanulmányának eredményét 1908-ban tette közzé. A dr. Balogh Jolán[14] által végrehajtott legújabb kutatások ezekkel összhangzásban vannak.

Hogyan került ez a szobor Prágába? Senki sem tudja. Csak az bizonyos, hogy a Kolozsvárról való Márton és György készítették 1373-ban. A szent bal kezében lévő pajzson kisbetűs gót írásjegyekkel volt ez latin nyelven bizonyítva. Ez a pajzs eltűnt a XVIII. században. Alkottak azonban 1390-ben a Kolozsvári Testvérek még egy sokkal tökéletesebb szobrot Szent László magyar királyról, mely Nagyváradon volt felállítva. Ez a szobor a török hódoltság idején, a XVII. század végén tűnt el (tán a törökök ágyút öntöttek belőle), de történetírók leírták szépségét, sőt rajzok is maradtak róla számunkra.

A prágai Szent György-szobor tehát nem az egyetlen mesterműve a kolozsvári művészeknek. Nagy vesztesége a magyar szobrászatnak és sajnálatos, hogy még a Szent György-szobornál különb szobrok is nyomtalanul eltűnhettek. Szerencse, hogy a fenti szobor dacolt századok viharaival és tanusága lehet a régi magyar szobrászat magas színvonalának.

MESTERHÁZY JENŐ

[12] E. Czakó: Kolozsvári Márton és György 14. századi szobrászok. Budapest 1904.
E. Czakó: Kolozsvári Márton és György művészete. Művészet Budapest 1905, 4, 371.

[13] B. Pósta: Kolozsvári Márton és György Szent György szobra. Erdélyi Múzeum Egyesület 4. vándorgyűlésének emlékkönyve. Kolozsvár 1908, 61—73.

[14] Dr. Jolán Balogh: Márton és György kolozsvári szobrászok. Erdélyi Múzeum, Cluj-Kolozsvár 1934, 39, 108—136; 273—340.

Buday György fametszete.

•KRÓNIKA•

LIGETI MIKLÓS KITÜNTETÉSE. Társulatunk e helyről is örömmel köszönti alelnökét: Ligeti Miklós szobrászművészt, legújabb kitüntetése alkalmából.

Amikor a Nemzeti Kiállítás zsűrije Budapest Székesfőváros ezidei nagyaranyérmét, egyhangú határozattal, Ligeti Miklós szobrászművész „Déryné" c. márványszobrának ítélte oda, komoly sikerekben gazdag művészpályának nyujtotta a megérdemelt elismerés jelét. Ligeti Miklós művészetének útját nemcsak lapunk olvasói, de a nagyközönség legszélesebb köre előtt is felesleges ismertetnünk. Olyan állomások, mint az „Anonymus", a szegedi „Erzsébet-emlék", a temesvári „Seiler" szobor, a „Rózsavölgyi Gyula síremlék" és többi művei, nem egy, de több művészélet ívelésének szolgálhatnának dicsőségül. A legújabban díjazott „Déryné" márványszobrot a főváros, Liber Endre alpolgármester elgondolásából, a budai Horváth-kertben létesítendő Művészparkban fogja, a régebben megvásárolt „Kántorné"-szoborral együtt felállítani. — A Művészpark, melyben színművész- és zenésznagyjaink szobrai kerülnek a jövőben elhelyezésre, méltó keretet fog nyujtani Ligeti Miklós művészetének.

Az O. M. Iparművészeti Társulatot Ligeti Miklóst üdvözölve, nemes büszkeség tölti el, hogy a kitüntetés elnökségének oly érdemes tagját érte, aki a társulat vezetésében annyi önzetlenséggel és odaadással szolgálja a magyar iparművészek ügyét. Ligeti Miklóst ünnepelve, a magyar művészvilág önmagát becsüli meg.

SZABLYA JÁNOS KORMÁNYFŐTANÁCSOS. A Kormányzó Úr Ő Főméltósága társulatunk ügyvezető alelnökét, Szablya Jánost kormányfőtanácsossá nevezte ki. Ez a kitüntetés nemcsak a művészek társadalmában, de azon túlmenően, a közgazdasági és a társasági életben is bizonyára örömteljes visszhangra talál, mert egy valóban értékes, sokoldalú és nemzetpolitikai szempontból is jelentős pálya sikereit koronázza meg. Több mint három évtizede, hogy Szablya János, aki tevékenysége egyik részét a magyar gyáripar organizációs művének szentelte, a műbarát lelkességével dolgozott a Kéve művészegyesületben s több, mint egy évtizede, hogy társulatunk adminisztrációs életének egyik főmozgatója. Azon két és félév óta pedig, hogy az Iparművészeti Társulat vezetését átvette, nemcsak itthon, de a külföldi kiállítások sikereinek hosszú sorozatában is felélesztette a magyar iparművészi s háziipari munka egykori fényét. Azóta napról napra láthatja az ő munkatársainak hatalmas tábora, milyen páratlan lendülettel, és példátlan művészetszeretettel igyekszik ezt a félszázados intézményt nemzeti kulturális életünk egyik erőforrásává tenni. Ehhez járulnak azok az egyéniségéből fakadó kedves és lebilincselő vonások is, melyek az ő barátainak számát az iparművészek körében épúgy megsokszorozták, mint mindenütt, ahol társadalmi és szociális tevékenységet folytat. Annak az ünnepnek, mely az ötvenéves Iparművészeti Társulatnak mostani évét oly ragyogóvá teszi, egyik messzevilágító örömlángja Szablya János kitüntetése.

SZEMÉLYI HÍREK. ● Györgyi Dénes és Pogány Móric a május első napjaiban Amsterdamban rendezett építészeti kiállítás és kongresszus alkalmával bemutatták a magyar építészek munkáit. Pogány vetített képekkel kísért előadást is tartott német nyelven a modern magyar építészetről.

● Szohor Pál, Nyiregyháza város eddigi főjegyzője lett utóda Bencs Kálmánnak, a város polgármesteri székében. Benne is, mint elődjében, valódi műbarátot s az iparművészet lelkes pártfogóját választottak e vezető állásra. Szeretettel támogatja ő is iparművészetünk hódító munkáját Szabolcs vármegyében.

PORCELLÁNEDÉNYEK DIVATSZÍNEKBEN. A német keramiai gyárak kiapadhatatlanok az ötletekben. Minden lipcsei vásár valóságos divatrevű, mely úgyszólván irányt mutat a terített asztalnak s új meg új szépségeket visz a legköznapiasabb iparművészet tárgyainak felületére. Az idén bemutatott kávé- és teásedények közt feltűnt, mennyire kedvelt díszítőmotívum az, ami parasztos. Virág- és gyümölcsmotívumok, a népművészet friss és vidám színes csoportosításával foglalnak helyet csészéken és kancsókon. A mértani jellegű díszítmények sorában kedvelt a kockás motívum, mely első pillanatra észrevehetővé teszi a női (schottisch) divat átterjedését a teázó asztalra s a mellett olyan díszítésmódot jelent, mely nem válik idővel unottá. Formailag is folyton javul a gyári kerámia. Mint új ötlet feltűnt, hogy az egyik porcellángyár csészéi pontosan beleilleszkednek a csésze alján körülhúzott sáncba, aminél fogva nem csúszkálhatnak ide-oda a csészék a tányéron. Látszik, hogy a német gyárak kitűnő kerámiai tervezőket foglalkoztatnak.

A FESTETT ÜVEGSZERVISZ. A belvárosi kirakatokban, az öngyújtók és galalith-ékszerek „iparművészeti" árui közt egyre sűrűbben találkozunk a német gyárakból importált üvegkészletekkel, melyeknek népies butykosaira és fütyülőüvegeire meg pálinkás poharaira régies parasztfigurák vannak ráfestve. Hol egy lovaskatona, ivó mesterember, hol szarvas, vagy cifra kakas díszíti az ilyen céhkorsókra emlékeztető üvegeket, erősen középkori jelleget adva a szász üveggyárakban mázsaszám készülő üvegedénynek. Azelőtt az ilyenfajta „festmények" egyszerű levonóképek segítségével készültek, melyek a gyermekkorunkból jól ismert „matricák" fortélyával ragadtak a poharak falához. Újabban azonban sablónokkal festik rá „hideg úton" az üvegekre a képecskét, melyről azt hirdeti a gyáros, hogy a festmények szabadalmazott „mosható és alkohol-ellenálló" festékkel készülnek. Végeredményben azonban technikailag silány, ízlésileg nagyon kétséges üvegdíszítő módszer ez, melyben a hazug régiességet újabban még azzal is fokozzák, hogy úgynevezett „craquelure"-okat, hajszálrepedéseket festenek az üvegre. Ami körülbelül annyira őszinte dolog, mintha a tokaji borral telt palackokra pókhálót és penészt festenének a pincetulajdonosok.

KRETONOK FELTÁMADÁSA. A lakások kezdik megúnni az ünnepélyes fehérséget s lemondanak a falak sima egyöntetűségéről. A visszatérő színszeretet egyik megnyilvánulása az is, hogy egyre sűrűbben alkalmazzák a szobákban a kretonokat. Egy kicsit talán a kényszerű takarékosság is teszi, de annyi bizonyos, hogy a kretonok, mindenféle színekkel telenyomva, nagy számmal vonulnak be az új lakásokba. Vidáman hatnak virágzó, villogó tarka dessinjeikkel, hangulatot adnak egy-egy szobának, amelybe már leánylakóik vagy gyermekvendégeik miatt sem valók a túljózan anyagok. Régebben persze sokkal kockázatosabb volt ily anyagokkal bevonni bútorokat, falakat, de ma annyira ellentállanak mosásnak, napfénynek, hogy aggodalom nélkül lehet a víz- és fényálló festésű kretonokat használni. A német műiparban valósággal versenyeznek a kreton használatáért, mert az ipari becsület kérdésének tekintik ennek a hazai árunak népszerűsítését. N. P.

PLÁGIUMPER. Egy fővárosi úriasszony férje sírkövét pár évvel ezelőtt megterveztette egy ismertnevű műépítésszel. A szép kő el is készült s a temető látogatóinak annyira megtetszett, hogy azóta már egy második példányát is ott lehet látni a rákoskeresztúri temetőben. Ez viszont sehogysem tetszett a sírkő tervezőjének. akit a kőfaragócég elfelejtett megkérdezni, vajjon beleegyezik-e az ő terve újabb felhasználásába. A művész tehát beperli a sírkőkereskedőt négyezer pengő kártérítésre. Ez lesz állítólag az első plágiumper, melyet sírkőszerzői jog megsértése címén magyar bíróság előtt indítanak.

A KÖLTŐNŐ EMLÉKE. Körülbelül egy éve lehet, hogy a modern francia líra egyik legjelesebb képviselője, Noailles grófnő meghalt. Mint a mi néhai Erzsébet királynénk, a francia költőnő is szerette a Genfi-tó környékét s annak csendes, megnyugtató szépségeit. Most azután emléket állítottak neki a tó partján. A táj stílusába finoman illeszkedik bele az emlékezetét szolgáló kis kert, görögös oszlopsorral, lépcsőkkel, paddal és táblával. A kertszerű, de figurális megoldásokat nélkülöző emlék nagyon hatásos és eszünkbe juttatja, mennyivel értékesebb volna nálunk is az emlékezet megerősítésének ezt a módját választani, amikor gyöngéd poétákról, s álmodozó királynőkről van szó és a színpadias pátosz helyét egy kis megilletődés és virág foglalná el.

A MŰLAKATOS. A német építészek törekvése tudatosan arra irányul, hogy ahol a körülmények megengedik, régi, kihalóban lévő iparágakat újra foglalkoztassanak. Így látjuk azt, hogy újabban gyakran jut szóhoz a műlakatos is. A mult század második felében már csak a régi hagyományok emlékein tengődött ott ez az iparág. A kovácsolt vas régi, nemes formái, melyeket utoljára a rokokó szelleme tudott új élettel megtölteni, lassan kihaltak. A masinizmus már csak a hengerelt, öntött és préselt vas technikáját alkalmazta az épületeken, ezért azután ez a század már alig is ismert más vasművességet, mint régit. Pedig mennyi modern kovácsolt vasmunkát lehetne még ma is elhelyezni a kapu- és boltbejáratoknál, a szép rácsos kapu, a nemesen formált lépcsőkorlát, a kovácsolt vaslámpák, cégérek, ablakrácsok, vízköpök, szökőkutak formájában. Még csak a megfelelő mesteremberekben sincs hiány. Ezt mutatják a párizsi kiállítások (ahol jórészt magyar nevű mesterek remekeivel találkoztunk), ezt bizonyítják az újabb német egyházi építkezések, melyeken főleg a kölni lakatos család leszármazottja, Wyland Károly tud mondhatni elragadó szép vasmunkákkal hozzásímulni a feladat építő szépségeihez. Végeredményben: a közömbös és kényelmes építészeti korszellem az, mely ezt a hajdan virágzó s ma is életképes technikát kirekeszti onnan, ahol hirdetője lehetne a vas nagyszerű kifejező erejének.

EGYHÁZMŰVÉSZET — HIT NÉLKÜL. Frankfurtban nemrég nagyarányú egyházművészeti kiállítás volt. Az ottani iparművészeti múzeumban képek, modellek és a liturgia tárgyai adtak számot arról, mit alkottak az utóbbi években Németországban a katolikus templomok művészete érdekében. A kiállítást a sajtó nagyon vegyes érzelmekkel fogadta. Még aránylag legjobban tetszettek az újabb templomépületek közt Holzmeister, Böhm, Schultze s mások kissé romanizáló modern művei, mert ezekben tisztán kifejezésre jut az a vágy, hogy az őskeresztény lélek erőteljes átszellemülését akarja az új vallásos érzés követni. A gótika és a barokk ezeknek a hatalmasan megfogott építészeti tömegeknek nyomába sem jut, de még kevésbbé lehet a német templomépítés eszményképéül elfogadni azt a tárgyiasságot, mely az Isten hajlékát hol szanatórium, hol csillagvizsgáló, hol pedig filmpalota képére akarja megteremteni. A szent tárgyakon is túlteng a profanizáló irány. A „felvilágosult" keresztény művészet e kritikák szerint az oltári gyertyatartót holmi úri szobai dohányzókészletnek képzeli, a szentségmutatót a rádiókészülékkel téveszti össze, a miseköpenyt pedig egy divathölgy ruhatárába való darabnak fogja fel. Az egész baj onnan ered, hogy a tervező iparművészek csakis artisztikus feladatot éreznek ilyen tárgyak készítésénél, de az ő gyermekkoruk vallásos élményeiből semmit sem őriznek meg szívükben. Dr. N. P.

HÁZTARTÁS-KIÁLLÍTÁS PÁRIZSBAN. Mint az utóbbi évek mindegyikén, ez év tavaszán is megrendezték azt a háztartási kiállítást Párizsban, melynek megtekintésére özönlenek oda a háziasszonyok. Ez a kiállítás nem afféle vásári jellegű szemfényvesztés. Minden év háztartási újdonságai bemutatásra kerülnek itt és a házi, kerti, tanyai életnek sok célszerű technikai találmánya innen indult el a francia háztartásokba, hogy lassan széles körben elterjedjenek. Ez évben a kiállítóknak a lakásberendezésben az az érdekes vezető gondolatuk volt, hogy megmutassák, miképen lehet a régi, öröklött és meglévő bútorokat újakkal kiegészíteni. Apró enteriőröket rendeztek be, melyek szemléltetően mutatták, hogy egy stílusos magas fotel, vagy asztal mellett egy mai bőrrel bevont szék egészen jól festhet, vagy hogy egy régi ízlésű könyvszekrény a legmaibb ízlésű pamlag szom-

szédságát is elbírja. Igen ügyes módja ez a konzervatív ízlésű francia kispolgár meggyőzésének és nevelésének.

A CÉGÉREK MŰVÉSZETE. Párizsban kiállítás volt nemrég régi boltcégérekből. Ezen a kiállításon sok érdekes régi cégér adott egymásnak találkozót, hiszen olyan kiváló festők, mint Watteau, Boucher, Chardin és Millet is festettek bolti táblát s egész sereg szobrász is készített a boltok számára jelvényeket. Volt idő — négyszáz évvel ezelőtt —, mikor rendeletben mondta ki a városi tanács, hogy minden megnyíló új bolt tartozik cégért csináltatni a bejárata elé. Nálunk most ellenkező értelemben kellene rendeletet hozni. Ha például a hatóságoknak volna ilyesmihez joguk, meg kellene tiltaniuk, hogy a Vigadó egyik bejáratánál egy olyan cégért akaszthasson ki a vendéglős, amilyent most látni ott egy-egy idomtalan söröskrigli alakjában, melyek este lámpául szolgálnak. S mindez a halhatatlan Feszl Frigyes építő-remekművén, a budapesti idegenforgalmi gócpontban.

SVÉD SZŐTTESEK. Magyarországon kívül talán már csak egy ország van Európában, melyben a népművészeti textilhagyományok ma is elevenen élnek s ez Svédország. A svédek szövött szőnyegei, valamint egyéb házi szőttesei már többször diadalmasan járták be az európai országokat és már negyedszázad előtt is hirdetői voltak annak, hogy a régi szövőszék és a jó, anilinmentes fonalak milyen nemes textilanyagokkal gazdagítják a lakásokat. A svéd lakásoknak most is a házi készítésű, gyönyörű mértani mintájú szőnyegek, átvetők és bútorhuzatok a legfőbb díszei. Svédország most a gazdasági viszonyok következtében szintén kénytelen a bútoriparban a nehéz, sötét exotikus fák helyett a honi erdők világosabb fáit feldolgozni bútornak. Ezzel a megváltozott ízléssel már számolt a polgárság, de annál szívesebben vásárolja a sötétebb vörös, barna, szürke és fekete színű szőnyegeket, melyek főkiegészítői a világos bútorzatnak. A legelegánsabb lakásberendező cégek, mint például a Svenskt Tenn stockholmi kiállítótermeiben is ilyen népies, régi hagyományokat felújító szőnyegeket látni az elegáns modern bútorok között. N. P.

EGYHÁZMŰVÉSZETI ŐRTORONY. Így nevezi magát egy új nagyarányú művészegyesület, mely Düsseldorfban létesült, hogy a német egyházművészet termelését helyesebb és ízlésesebb irányba terelje. Mint a programmból kiderül, a mai zűrzavaros viszonyok közt pontos útmutatást akarnak nyujtani minden érdekeltnek a helyesen értelmezett és korszerű egyházművészet irányában. A kézműves-iparost tanítani akarják, a tervezőművészeket a liturgikus és egyházi jelképek világába bevezetni, de emellett a vásárló s fogyasztó-rétegeket is a szokványos kegyszerek gyári termékeitől visszavezetni a valóban művészi s ihletet keltő alkotások világába. Hogy ezt minél gyakorlatiasabb módon tehessék, Düsseldorfban állandó kiállítási helyiséget is nyitottak, melyben egy sereg iparművész alkotásait mutatják be váltakozó kiállításokon.

AZ ELSŐ MAGYAR ÁLTALÁNOS BIZTOSÍTÓ TÁRSASÁG április hó 27-én tartotta 1935. évi rendes közgyűlését, amely az 1934. évi nyereséget 283.541.29 pengőben, az osztalékot pedig 8 pengőben állapította meg.

• SZAKIRODALOM •

DR. SZALAI EMIL: ELŐADÓMŰVÉSZ, GRAMOFONLEMEZ, RÁDIÓ, SZERZŐJOGI TANULMÁNY. Úgy véljük kevés ember, de még csak kevés jogászember is gondolkodhatott arról gramofon- vagy rádióközvetítés hallgatása közben, hogy minő bonyolult szerzői joghálózat vonja be műélvezetének tárgyát.

Dr. Szalai Emil vállalkozott arra a kényes feladatra, hogy ebbe a hináros mélységbe bevilágítson a jog reflektorával és a tények elemzésénél mindenekelőtt arra mutat rá, hogy a lemezgyár, amikor akár szabad, akár védett művet beállít gramofonlemezre vagy felvételre, rendesen végeztet a művön bizonyos adaptáló munkát hozzáértő szakértővel. Ez a munkálat azonban maga is szerzői jellegű munkavégzés. Hasonló átdolgozás számos is lehet és így mindenekelőtt felvetődhet a probléma, hogy az eredeti, esetleg már szabaddá vált zeneműnek melyik átdolgozása kerül előadásra.

A fenti tényesoportosulás már magában is bonyodalmak csíráját rejti magában, de hozzájárul ehhez még az előadók számára konstruálható védelem is. Minden írói és zeneművet, amikor lemezekre alkalmaztatik, okvetlenül és múlhatatlanul előadó által adatik elő. Ennélfogva minden szerző jogához, ha műve lemezre kerül, okvetlenül párosul egy vagy több, esetleg igen sok előadónak szerzői joga (gondoljunk itt egy szimfónikus zenekar által történő előadásra) és párosul esetleg oly előadó vagy előadócsoport szerzői joga is, akinek szerzői jogával a zeneszerző maga összepárosodni, együttmenni esetleg nem is akarna. Ha pedig ugyanaz az előadó újból előad valamely zeneművet, ez mindig új szerzői jogot ad az írói és zeneműhöz. A szerzői jogra tehát annyi külön előadói-szerzői jog borul, ahány előadó, ahány gyárnak, ahányszor előadja a művet.

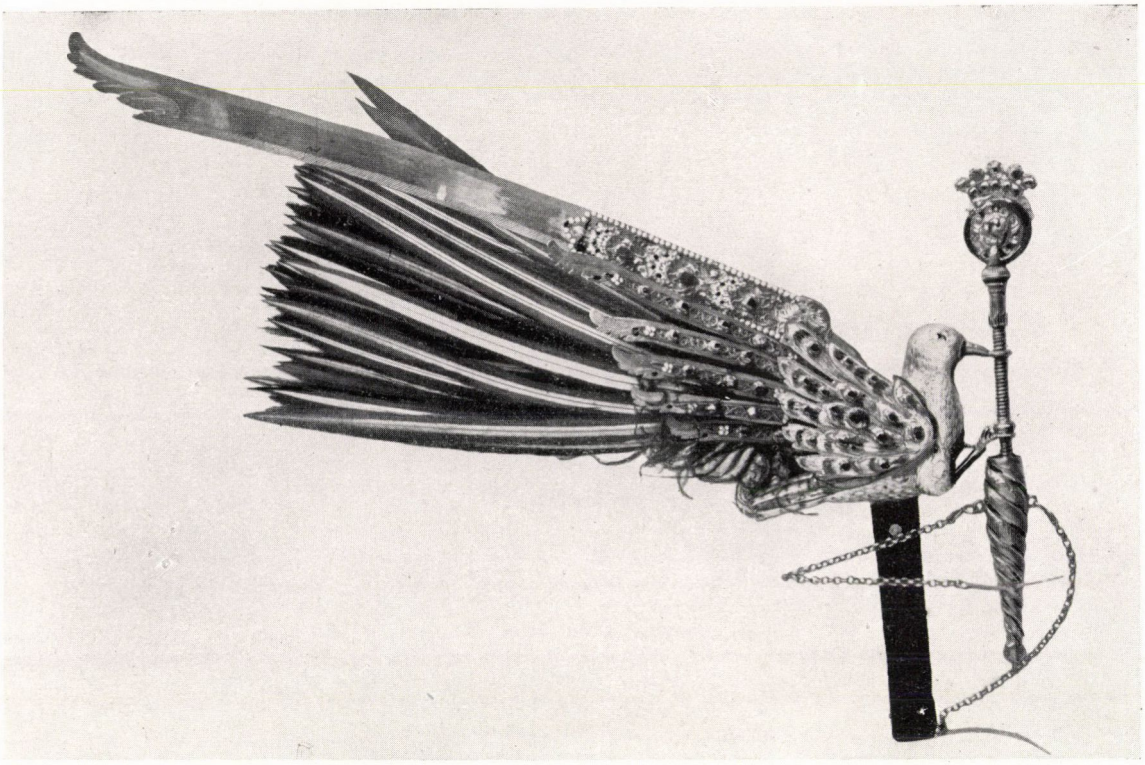
A valóban gondolatindító és minden jogász és minden nem jogász számára értékes, mélyenjáró gondolatkapcsolatokkal dolgozó könyv méltán érdemeli ki a közönség figyelmét.

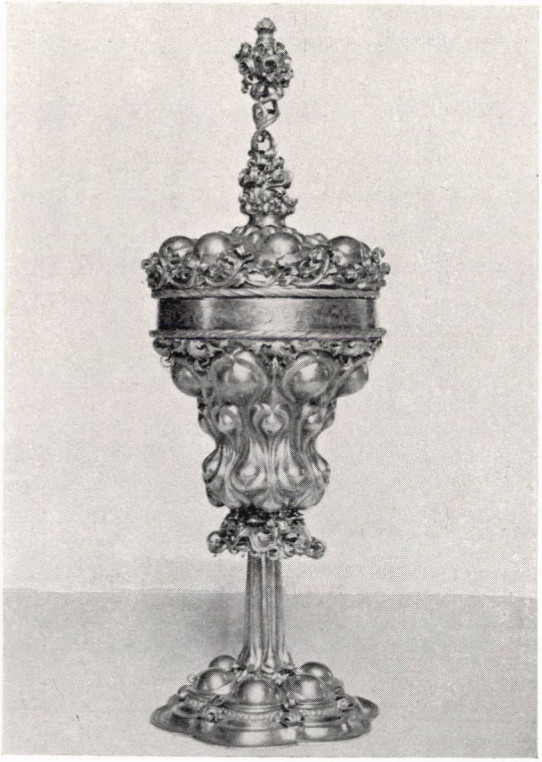
ÚJHOLD. RADNÓTI MIKLÓS VERSEI BUDAY GYÖRGY FAMETSZETEIVEL. A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának XV. kiadványaként jelent meg ez a finom kiállítású kötet, erős bizonyítékaként a fiatal magyar tehetségek dolgozni akarásának és tudásának.

Radnóti Miklós komolyhangú, nemes nyelvezetű verseit méltó hangon kísérik Buday György ihletett művészi kezével metszett illusztrációk. Egy igen tehetséges fiatal művész mélyen átérzett művei ezek a fametszetek, melyek nemcsak Radnóti szép verseinek hangulatait tükrözik vissza, de a magyar könyvművészet számára is elsőrangú művészi eredményt jelentenek. H. L.

A Rákóczi-Emlékkiállításról. Üvegkupa aranyozott ezüstfoglalatban. II. Rákóczi Ferencé volt. (Ernst Lajos tulajdona.) — Aus der Erinnerungsausstellung Rákóczi. Glashumpen in vergoldeter Silberfassung. Gehörte Franz Rákóczi II. — From the Rákóczi Memorial Exhibition. Glass goblet in guilt silver setting. Belonged to Francis Rákóczi II.

A Rákóczi-Emlékkiállításról. Fent : gróf Károlyi Sándor süvegforgója aranyozott ezüstből, zománcozva, rubinkövekkel (gróf Károlyi László tulajdona). Lent balra: I. Rákóczi György serlege, amelyet az ónodi ref. egyháznak adományozott. (Paris, Cluny Muzeum.) Lent jobbra : I. Rákóczi György fedeles kupája, melyet a mádi ref. egyháznak adományozott. — Aus der Erinnerungsausstellung Rákóczi. Oben : Federbuschagraffe. Unten links : Pokal Georg Rákóczi's des Ersten. Unten rechts : Humpen mit Deckel Georg Rákóczi's des Ersten. — From the Rákóczi Memorial Exhibition. Above : Aigrette for a calpack. Below to the left: Cup of George Rákóczi I. Below to the right : Tankard with lid of George Rákóczi I.

A prágai Szent György-szobor. A Kolozsváry testvérek műve. (1373.) — Denkmal des hl. Georg in Prag. Werk der Gebrüder Kolozsváry. (1373.) — Statue of St. George in Prague. Work of the brothers Kolozsváry. (1373.)

Fent balra : A prágai Szent György-szobor régi elhelyezése. Fent jobbra : az új elhelyezés. Lent : Claudinyi László dekoratív festményterve. — Oben links : Alte Aufstellung des hl. Georg-Denkmals in Prag. Oben rechts : Die neue Aufstellung. Unten : Entwurf für ein dekoratives Gemälde, von L. Claudinyi. — Above to the left : Old arrangement of the St. George statue in Prague. Above to the right : The new arrangement. Below : Design of a decorative painting by L. Claudinyi.

MAGYAROS IFJÚSÁGI RUHÁK. Ferenczy Ferenc doktornak, a magyaros öltözködési mozgalom irányítójának lelkes munkásságáról már többször volt szó folyóiratunkban. Legutóbb egy jólsikerült divatkiállítás nyomán méltattuk érdemeit. Nagyarányú népszerűsítő tevékenységét most egy könyvsorozattal akarja alátámasztani, melynek gyüjtőcíméül a „Magyar Ízlés Könyvei" nevet adta. Ennek a vállakozásnak első könyve fekszik előttünk s ebben csupán a tanulóifjúságnak szánt ruhákról van szó, de fiú- és leányruhákról egyaránt. A meleg szeretet, mellyel ezen az eszmén csügg, a szerzőnek minden sorából kiérzik. Néhol izzó lelkesedése egy-egy merész, de megbocsájtható túlzásra is ragadja. De csak amíg a mozgalom érzelmi forrásainál időzik. Ott, ahol a képek, a divattervek s modellek bemutatása következik, egyszerű s józan megoldásokkal találkozunk. Leányruhák s fiúruhák vonulnak fel kedves, magyaros hangsúlyozással, kevés, de történelmi hangulatú dísszel, úgy, ahogy azokat a tanügyi hatóságok hihetően rövid idő mulva általánossá fogják tenni. Ferenczy doktor és kitűnő munkatársai sugalló példákkal s gyakorlatban is jól beváló tervekkel sietnek a magyaros diákformaruhák szolgálatára. Így egy új szín fog bevonulni az iskola életébe, mely csak hasznára válhat annak erkölcsi és esztétikai értelemben. (F. GY.)

EGY ELRAGADÓ PESTI BÉRHÁZAT ismertet 8 oldalon keresztül, számos képben a Tér és Forma májusi száma. Két nagyon érdekes és tanulságos lakásépítést és lakberendezést is ismertet a lap szép fényképekben. Az angol mérnökegylet 100 éves jubileuma alkalmából épült új székház, három további pesti bérház és lakberendezések egészítik ki ez értékes, szép szám képanyagát. A szemlerészből ismét néhány építészünk külföldi sikere tűnik ki. Fel vannak ott sorolva azok a magyar munkák, amelyeket külföldi építészlapok ismertetnek.

A SZÍNPAD. Szerkeszti Hont Ferenc. A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának szemléje. A fiatal művészgárda újabb előretörése ez a szép kiállítású folyóirat, amely a magyar művészeti irodalomban a hézagpótló szerepét van hivatva betölteni. Rendkívül érdekes cikkek, tanulmányok teszik változatossá a szövegi részt, amelyet Buday György, a jeles fiatal grafikus fametszetei díszítenek. Ez alkalommal Buday — akinek mint grafikusnak és fametszőnek nevét a magyar műértő közönség már jól ismeri — új oldaláról mutatkozik be. Monumentális erejű színpadi díszletterveket látunk itt tőle, amelyek az ő művészi egyéniségét teljes mértékben reprezentálják. A Színpad évente 10 számban (4 füzetben) jelenik meg.

KORSZERŰ NYÁRI HÁZAK. Molnár József építész népszerű kis füzetet írt a most annyira időszerű hétvégi- és nyaraló-házakról. Képeken és szövegrészben magyarázza meg, milyen a vízparti vagy erdős vidék kicsiny, de sportszerű week-end-háza s kiterjeszti ezt a bemutatót az igényesebb nyaralókra is. Ha az ember látja a mostani parcellázások nagy mozgalmait s látja némely fotografiában, micsoda szörnyű week-end-házakat kínálnak e „ligetek" és „kertvárosok" építőmesterei, akkor el kell ismerni, hogy bizony nagyon időszerű ez a kis füzet. Mert egyszerű, testhezálló, olcsó és csinos házacskákat mutat be, teljesen átgondolt s kiérlelt alaprajzokkal. A költségszámítások pedig csak fokozzák a kis könyv gyakorlati hasznosságát.

ANGOL KÖNYVEKRŐL. Az „Ezüst jubileum" úgy látszik az angol tradició és az angol megújhodás fókuszában áll. Az a gazdagság, pontosabban „prosperity", mely mindennek ösztönzője, a megújhodáshoz szükséges bátorságot is magával hozta és az angol művészeti és iparművészeti kiadványok gazdag sora mind ezt az észszerű és fölöttébb gyakorlatilag keresztülvitt megújhódást tükrözik. „Industrial Design And The Future" címen Geoffrey Holme a The Studio szerkesztőjének könyvét adta ki a The Studio Ltd. Londonban. A 160 oldalas mintaszerűen kiállított kötet a gyári, tehát sorozattermeléssel előállított legkülönbözőbb használati cikkek művészi formaváltozását mutatja be, azzal a komolysággal és alapossággal, mely az angol ipari termékek jellegzetessége, mellyel angol horgászbotok nyernek nemzetközi kiállításokon ezüstérmet a sokkal magasabb művészi, — de sokkal kevésbé gyakorlati értékű tárgyakkal szemben.

A könyv erősen progresszív képanyagát egy kérdéssorozat előzi meg, mintegy bevezetőként, mely kérdéssorozatban a szerkesztő Anglia, az Egyesült Államok és néhány más nagyhatalom vezető művészeit, gyárosait, áruháztulajdonosait és művészeti lapszerkesztőit a tervező és ipar viszonyáról, kapcsolatának helyes formáiról, az együttműködés lehetőségeiről és akadályairól, a tervező ipari ismereteiről, stb. kérdezi meg. A különböző érdekeltek válasza oly izgatóan érdekes, oly tanulságos, hogy gyakorlati pályán annyira nehezen elhelyezkedni tudó, gyári termeléshez szükséges tervezésben oly járatlan iparművészeink sok hasznos, életbevágóan fontos tanulságot meríthetnének belőle. rk.

WILLIAM MORRIS, DESIGNER BY GERALD H. CROW, THE STUDIO LTD. LONDON. Száz éve született William Morris. Mily keveset mond ez a dátum. Mennyire kisjelentőségűek azok az időszakok, melyek nagy alkotók életét az alkotás előtti korban mutatják. William Morris pályája 1860-ban kezd emelkedni, hogy a XIX. század végefelé a Kelmscott Press csodás termékein át egy kor könyv- és iparművészeti termelésére rányomja nagy egyéniségének bélyegét. Azt a nagy hálát, mellyel a mai könyvművészet Morrisnak tartozik, még távolról sem róták le a mai officinák. E könyvvel, mely Morris, a rajzoló útját vázolja fel finom szavakkal és dús képekben, az angol könyvművészet a hála egy nem jelentéktelen részletét mégis törlesztette. A technikailag utólérhetetlenül kitűnő — részben színes — reprodukciók minden esetre sokkal közelebb hozták a mai kor művészeit Morrishoz, a grafikusművészhez is. r.

BUILDING TO THE SKIES BY ALFRED C. BOSSOM. THE STUDIO LTD. LONDON. „A felhőkarcolók romantikája", ez e könyv alcíme. Ne gondoljunk amerikai filmek érzelgős történeteire, igen távol áll az e könyvtől. A „romantika" az alkotásra

való elhivatottság, egy romantikus elképzelés, az ég megközelítése. A felhőkarcolók romantikája az „új kor“ romantikája, Amerika multnélküli, gyökérnélküli kultúrájának ma alkotott álromantikája. Az európai Loire-menti kastélyokat, renaissance palazzokat, hatalmas székesegyházakat mutat fel multjában, az amerikai mindezt parvenük módján felhőkarcolókkal pótolja. Ez a romantika a felhőkarcolókban. A kötet ismert és ismeretlen felhőkarcolók sorozata, érdekes műleírások, szép leírások dús gyüjteménye. rk.

• PÁLYÁZATOK

A MÁSODIK LAKÁSMŰVÉSZETI PÁLYÁZAT EREDMÉNYE. A társulat bíráló bizottsága Helbing Ferenc elnöklete alatt április hó 30-án bírálta el a másodízben kiírt lakásművészeti tervpályázatra beküldött munkákat.

A beküldött pályamunkák felfogása már igen jelentős haladást mutatott abban az irányban, amelyet a társulat mint egyik fontos követelményt írt ki: a magyarosságban úgy, hogy e pályázatot bizvást mondhatjuk a modern magyaros lakásművészet érdekében történt „első lépés“-nek.

Minthogy azonban a bíráló bizottság a pályatervek között a jubiláris kiállítás céljaira megvalósítható, abszolút értékű, kimagasló pályatervet nem talált, az I. díjat nem adta ki. A 300 pengős II. díjat Antal Tibor és Peresztegi József „Nonius“-, a 200 pengős III. díjat Devecska Ferenc és Csépai-Csavlek András „Módos“-jeligéjű tervei nyerték el, ezenkívül 100—100 pengőért megvásárolta a bírálóbizottság Kaesz Gyula „A“-, Devecska-Ferenc és Csépai-Csavlek András „Tus“-, Farnadi (Feigl) Frigyes „Jövő II.- és Jálics János „1935“-jeligéjű terveit.

E pályázat eredménye után bizvást remélhető, hogy a magyaros jellegű, modern lakásművészet a társulat útmutatása és irányítása alapján mind jobban és eredményesebben fog fejlődni.

• KIÁLLITÁSOK •

A TÁRSULAT PÉCSI IPARMŰVÉSZETI, HÁZIIPARI ÉS NÉPMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÁSA. Vidéki városaink életében mindenkor nagy jelentőséggel bírtak azok az iparművészeti és háziipari kiállítások, amelyek a magyar művészeti kultúra értékeit bemutatva hivatva vannak a helyi művészeti megmozdulásokkal egybekapcsolódva egyes területek önálló művészeti fejlődését előrevinni.

Nemcsak művészeti, gazdasági szempontból is jelentős eredmény egy ilyen kiállítás, amely sok-sok magyar iparművésznek és háziiparosnak ad kenyeret és lehetőséget újabb szép munkák előkészítésére. A társulat kiállítóinak érdekeit mindenkor szem előtt tartva rendezi e kiállításokat s önzetlen munkájáért az elért eredmény a jutalma.

Pécsett rendezte az idén a társulat a Pécsi Képzőművészek és Műbarátok Társaságával karöltve a XVIII. vidéki kiállítását a Pécsi Ünnepi Hét keretében, amely június hó 2-án nyilt meg a Pannónia Szálló helyiségeiben. Pécsett úgy az iparművészet, mint a háziipar és népművészet mélyen gyökerezik a magyar talajban s a város ősrégi fejlett kultúrája kitűnő keretet nyujtott e kiállítás megrendezéséhez.

A kiállításra a társulat elnökségének vezetése mellett mintegy nyolcvan tagú küldöttség utazott le a filléres gyorsvonattal. Pécsett rendkívüli nagy érdeklődés előzte meg a kiállítást, s bizvást mondhatjuk, hogy Lakatos Arthur festőművésztanár, a kiállítási bizottság elnöke és Minár Pál okl. építőiparművész, az installáció tervezője, valamint dr. Török Lajos rendőrfőtanácsos, a Pécsi Képzőművészeti és Műbarátok Társaságának elnöke, nagy és kitűnő munkát végeztek a kiállítás megrendezésével és előkészítésével.

Dr. Bornemisza Géza m. kir. kereskedelemügyi miniszter képviseletében dr. báró Kruchina Károly miniszteri tanácsos — akit Szablya János m. kir. kormányfőtanácsos, társulatunk ügyvezető alelnöke üdvözölt — nyitotta meg a kiállítást nagy és előkelő közönség jelenlétében. Dr. Nendtwich Andor, Pécs sz. kir. város polgármestere pedig a társulatot és munkásságát üdvözölte szívből jövő szavakkal.

Az ünnepélyes megnyitást díszbeszéd követte, amelyen Szablya János a Kormányzó Úr Őfőméltóságára mondott pohárköszöntőt, dr. Nendtwich Andor a társulatot köszöntötte fel és nagy elismeréssel és köszönettel adózott dr. Bornemisza Géza m. kir. kereskedelemügyi miniszternek, akiknek ügyszeretete lehetővé tette e kiállítás megrendezését. Dr. báró Kruchina Károly Pécs városának mondott köszönetet azért az áldozatkészségért, amelylyel a kiállítás megrendezésében a társulat segítségére volt, Ligeti Miklós szobrászművész pedig Pécs város nagy szülöttének, Zsolnay Miklós emlékének áldozott kegyeletes szavakkal.

A délután folyamán a társulat tagjai megtekintették a város nevezetességeit és azt a sok látnivalót, amely a Pécsi Ünnepi Hét alkalmával került bemutatásra.

Az a nagy látogatottság és mindenütt megnyilvánuló érdeklődés, amely e kiállítás iránt mutatkozik, biztosítani fogja nemcsak az erkölcsi, de az anyagi eredményt is, s megveti a társulatnak a magyar iparművészet, háziipar és népművészet érdekében folytatott munkássága egy újabb bázisának az alapjait.

A BRITT IPARMŰVÉSZET NAGY KIÁLLÍTÁSA. Ez év tavaszán, mintha csak az angol iparművészet ősi lelkiismerete szólalt volna meg, „Art in Industry“ címmel nagyszerű kiállítás volt a londoni Burlington Houseban. Abban a nagyszabású „prosperity“-ben, mely a kontinens országaival ellentétben ma végigömlik az egész szigetországon, ez a kiállítás is az életérzésnek hatalmas lélekzetvétele volt, főcélja volt, önbizalmat és új hitet önteni az angol nemzet iparművészeibe. Mert valljuk meg,

erre szükség is volt. Angliának van a legrégibb művészeti egyesülete Európában, mely csaknem százhetven éves multra tekint vissza s a királyi család patronátusa alatt mindig a legjobb festőket, építészeket, szobrászokat és iparművészeket egyesítette magában. Az a művészegyesület, melynek alapítói közt az Adam testvérek, elnökei közt Reynolds, Chippendale, Romney, Lawrence, Millais szerepeltek egykor s a mult század második felében még világkiállítások rendezésével szerzett dicsőséget magának és nemzetének, hosszú idő óta hanyatlásnak indult. Az angol iparművészet még egy félszázad előtt is mintaképül állt az európai mozgalmak előtt és elég, ha néhány nevet sorolunk fel, mint a Morris Company, Maples-Waring stb. neveit, hogy a legnagyobb elegancia és a legbiztosabb anyagszerűség képzeteit idézzük fel az olvasó előtt.

Minthogy azonban az angol iparművészet elsősorban a kézművesség hagyományaiban és az ősi angol home szentséges tradícióiban gyökerezett, a nagyipari fejlődés elkövetkezésével csak nehezen igazodott az új viszonyokhoz. A jelen század eleje óta egyre jobban sürgetik az angol tervezők számára, hogy a tömegek életszükségleteivel vessenek számot és a sokrétű életet, az olcsó tömegtermelést lássák el jó mintadarabokkal, amint ezt a leghatalmasabb vetélytárs, a németek iparművészei cselekszik. A sok buzdítás most kezd kalászokat teremni Angliában.

Mint ahogy a londoni, glasgowi, birminghami építészet is hirtelen új, világvárosi jelleget kapott pár év óta, a Royal Academy utolsó kiállítása is már a változott korszellem jegyében állott. Úgylátszik, hogy a két évtized óta hirdetett elv : „iparos és művész egyesüljetek !“ — most már nemcsak jószándék, de valósággá lett. Természetesen nem a mi kontinensünk értelmében. Az angol iparművészet még ma is csak részben szolgálja a kispénzű és kisigényű tömegfogyasztókat. Az egyes darab, a különleges lakásberendezés, az egyéni ízlésű szőnyeg, lámpa, vagy ezüsttál, a gazdagoknak készülő nagy porcellánkészlet, bibliofil képes könyv és ékszergarnitúra még ezen a tavaszi kiállításon is uralkodott. Még szeretik a lakást díszítő hatalmas vázákat, a supraporta-festést, az üvegablakokat és kézzel szőtt szőnyegeket. De azért ez a kiállítás már szemmellátható közeledést mutat az általános európai törekvés felé, melyet a sokszorosítás vágya sarkall. Két év óta készítették elő ezt a kiállítást és csaknem minden nagyobb cég résztvett a szigorú zsürizéshez kötött iparművészeti versengésben. Tisztázva volt az az elv is, hogy a tárgyak ugyan lehetnek díszesek is, sőt a gazdag emberek igényeihez szabottak is, de a hangsúly mégis a jó funkción legyen s főként jól megrajzolt, széles vevőkörnek szánt iparművészeti formák színtere legyen a kiállítás.

Ennek megfelelően azután a szobákban mindenfelé a technikai század szelleme láthatóan kidomborodott. Nemcsak gyönyörű színes lakószobák, de az újkori konyha, fűtő- és világítástechnika is legszámottevőbb darabjaival vonult fel a Burlington Houseban. A csipkék, selymek, kézzel nyomott szövetek mámorba ejtő gazdagsága mellett a híres kőedényáruk nemes egyszerűségű edényei. Az utolérhetetlen angol bőrkofferek, csupa remeke a kézművességnek s mögöttük egy másik teremben a legmodernebb bakelit- és xylonit-dobozok, a préselt műgyanta olcsó, színes termékei. A drága, exotikus fákból összeállított kínai írószekrény és az olcsó, nagyáruházi cocktail-készlet, luxus- és műipar így váltakoztak. Gyermek-, háló- és kertiszobák, reklámművészet és bárberendezés, könyvbarát szobája és kozmetikai szalón, mindez ama sajátos színek elegyeivel, melyet az angol világ a mult hagyatékából és a középeurópai iparművészetből ügyesen kever össze.

Ennek a kiállításnak még szigorúan zárt, angol ipari, „home made“ jellege volt. Előbb kipróbálni, leszűrni, az élet kohójában forralni az angol szellem termékeit, ez volt a jelszó. De a legközelebbi nagy iparművészeti seregpróbán a Royal Academy már a többi európai országok igazi iparművészeti termékeit is be akarja mutatni. Versenyt, vetélkedést akar, mert tudja, hogy ebből az angol nagyipar hatalmas ösztönző erőt fog meríteni, a kisiparos pedig, akihez érzésben még ma is közelebb áll az angol közvélemény, tanulni fog a példák bemutatásából.

• TÁRSULATI • • KÖZLEMÉNYEK •

TÁRGYSORSJÁTÉK. Társulatunk az 1934. évre vonatkozó tárgysorsjátékot, melyen minden tag tagsági számával díjtalanul vesz részt — f. évi június hó 15-én rendezi, amely alkalommal 50 darab szép iparművészeti tárgyat sorsolunk ki tagjaink között.

A TÁRSULATUNK KEBELÉBEN FOLYTATOTT MUNKA fontosabb eseményeiről az alábbiakban számolunk be.

1934 április hó 5-én a jelölőbizottság Helbing Ferenc elnökletével ülést tartott, amelyen megjelentek Lakatos Arthur, Ligeti Miklós, Major István, Szablya János, Urbányi Vilmos és Helbing László titkár.

Elnök bejelentette, hogy a mai ülés tárgya az L.-ik jubiláris közgyűlés számára, amely május 9-én lesz, az alapszabályok értelmében kieső választmányi tagok helyébe új választmányi tagok jelölése. A bizottság határozatát a közgyűlést előkészítő választmány elé terjeszti jóváhagyás végett. A jelölések megejtése után több tárgy nem lévén, elnök az ülést bezárta.

1935 április 5-én a társulat választmánya Seenger Béla elnökletével tartott ülést, amelyen megjelentek Ascher Kálmán, Csák István, Graboviecky Leon, Györgyi Dénes, Helbing Ferenc, Horváth Béla, Klausz Gyula, Kórody György, M. Kiss Erzsi, Lakatos Arthur, Ligeti Miklós, Major István, Nádler Róbert, Ohmann Béla, dr. Pacher Béla, ifj. Richter Aladár, Seenger Béla, Schóber József, Szablya János, Szabó Rezső, dr. báró Szalay Gábor, dr. Szalai Emil, dr. Ugron

Gábor, Urbányi Vilmos, Zadubánszky Irén, Zrinszky József, Helbing László titkár és Deák István mérnök.

Elnök üdvözölte a megjelenteket és az ülést megnyitotta. Elnöki megnyitójában kifejtette, hogy az 1934-es esztendő, amelynek közgyűlése a közel jövőben lesz, igen eredményes volt s reméli, hogy az 1935-ös jubiláris esztendőt a társulat ugyancsak szép eredményekkel fogja megünnepelni s ehhez kéri a választmány támogatását. Ezekután Szablya János ügyvezető alelnök ismertette az 1934. évre vonatkozó L.-ik jubiláris közgyűlés előkészítésének munkáját. A közgyűlés május 9-re van kitűzve. Utána jubiláris bankett lesz. Helbing László titkár felolvasta az évi jelentést, melyet a választmány jóváhagyott. Schober József gazdasági bizottsági elnök a zárszámadásokat és az 1935. évi költségelőirányzatot ismertette s bejelentette, hogy az eredetileg 71.000 pengőre előirányzott forgalom 87.000 pengőre emelkedett. A bevételek és kiadások egyensúlyban maradtak s a mérleg 75 pengő felesleget mutat. A jövő évi költségvetésbe azonban csak 74.000 pengő előirányzatot vettünk fel. Csák István ellenőr részletesen ismertette a zárszámadások tételeit. A választmány a zárszámadásokat egyhangúlag elfogadta.

Ezek után ügyvezető alelnök a jelölőbizottság javaslatát terjesztette elő az L.-ik közgyűlésen az alapszabályok szerint kieső választmányi tagok helyének betöltésére vonatkozólag, amelyet a választmány elfogadott. Lakatos Arthur kiállítási bizottsági elnök a lipcsei árumintavásári kiküldetésén szerzett tapasztalatairól számolt be s jelentést tett a társulat által kiküldött kiállítási anyagról, amely igen jó helyet kapott az árumintavásáron és szép erkölcsi és anyagi sikerrel működött, úgyhogy máris körülbelül 50.000 pengő rendelést kaptak a magyar iparművészek és háziiparosok. Ismertette a bécsi népművészeti és iparművészeti kiállítás nagysikerű megnyitását (melynek részletes leírását mult számunkban tettük közzé), majd a pécsi iparművészeti, népművészeti és háziipari kiállítás előkészületeiről tett jelentést, amely szerint a kiállítás a Pannonia Szálló termeiben fog megnyílni június 2-án, majd felhatalmazást kért az installációs terveknek pályázat útján való beszerzésére. Ehhez a választmány hozzájárult. Elnök javaslatára a választmány jegyzőkönyvben mondott köszönetet Lakatos Arthurnak és Urbányi Vilmosnak a társulat kiállításai körül szerzett nagy munkájukért s Urbányi Vilmos javaslatára Diósy Antal festőművésznek, a bécsi kiállítás dekoratív festményeiért és Braunné Andreetti Olgának, azért a lelkes és nagy munkáért, amellyel a kiállítás sikerét elősegítette. Györgyi Dénes a brüsszeli világkiállítással kapcsolatban arra kérte a társulatot, hogy minél szebb anyagot gyüjtsön össze, majd bejelentette, hogy Amsterdamban építészeti kongresszus lesz a közel jövőben, amely alkalommal kiállítás is lesz s azt ő rendezi, kérte, hogy e kiállításra népművészeti anyagot is kaphasson. A választmány ehhez hozzájárult. Ügyvezető alelnök megjegyezte, hogy a kiállítási anyag bírálatánál állandóan fokozódó szigorúsággal zsűriznek s reméli, hogy néhány esztendő mulva igen kiváló kiállítási anyag fog rendelkezésre állani. Titkár a bírálóbizottság legutóbbi ülésének eredményeit ismertette. A lakásművészeti tervpályázat nem járt sikerrel s a bírálóbizottság úgy határozott, hogy azt április 15-i határidővel újra kiírja, de nagyobb díjakkal. Ezúttal a díjakat nem adta ki, csak 6 tervet jutalmazott, amelyek törekvéseikkel erre rászolgáltak. Ifj. Richter Aladár kérte, hogy ne csak a belsőberendezési, de a többi szakmákat is támogassa a társulat. Ügyvezető alelnök erre vonatkozólag bejelentette, hogy az összes iparművészeti szakmák beszervezése folyamatban van s ezáltal reméli a társulat a szakmai termelés előrehaladását elérni. Titkár ezek után jelentést tett a taglétszámról és az újonnan felvett tagok számáról. Az 1935. évben eddig összesen 276 új tag lépett be. Tudomásul szolgált. Elnök ezek után, több tárgy nem lévén, az ülést berekesztette.

• IN MEMORIAM •

Faragó Ödön. Mély gyásza van a magyar iparművészetnek. Faragó Ödön, az örökifjú, mindig jókedvű kiváló iparművész meghalt. Társulatunkat fájdalmasan érinti az ő halála, hiszen hosszú évtizedeken át volt hű és lelkes tagja.

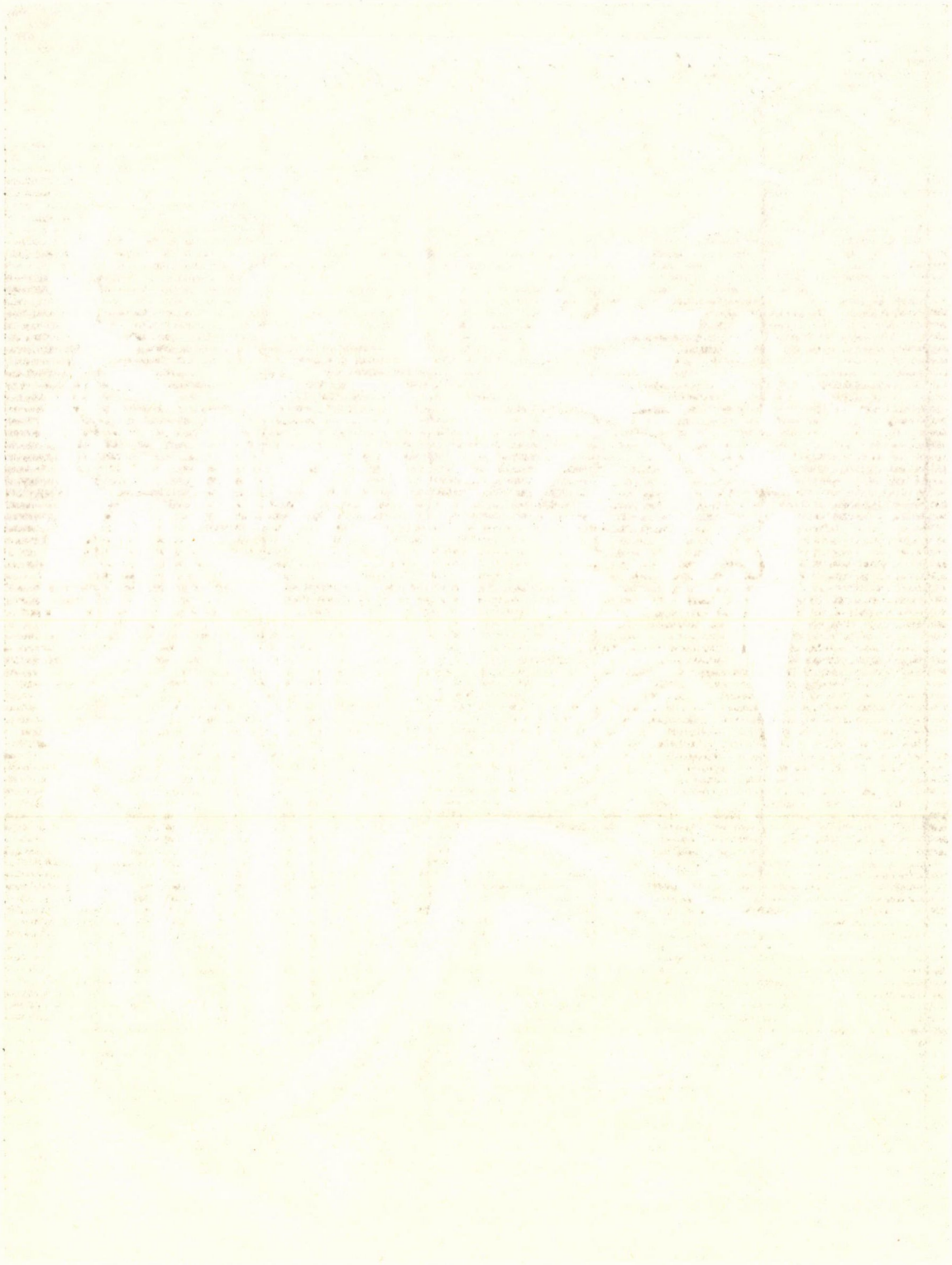
Faragó Ödön volt az egyik kezdeményezője és úttörője az újkori magyar iparművészetnek, amely a Millenium után vette kezdetét. Fanatikus propagálója és előharcosa volt a magyar népies formanyelvnek, amelyről számos munkája és kiadásában megjelent mintalapjai tanuskodnak.

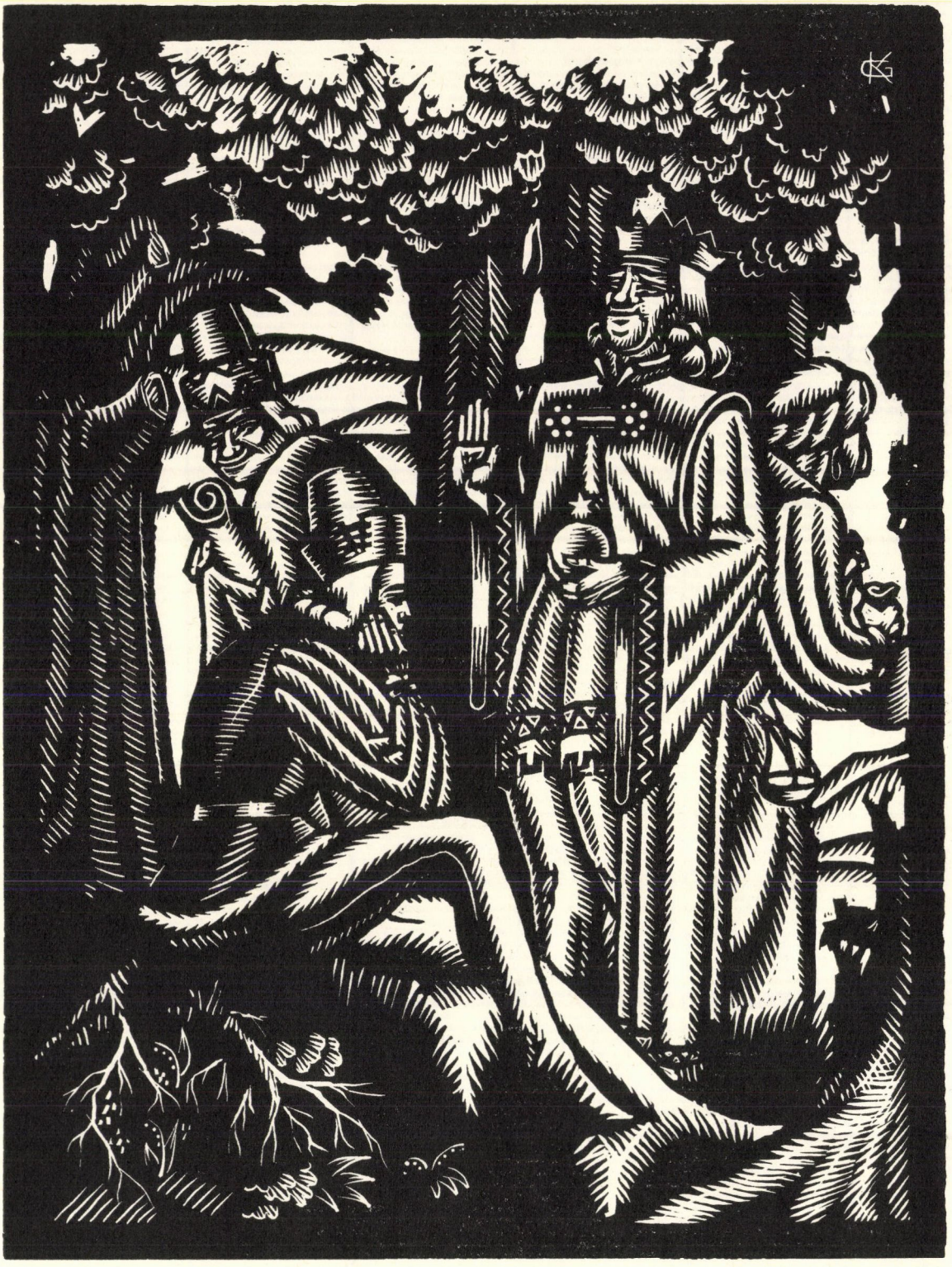
1869-ben született Zalaegerszegen. Tanulmányait Budapesten és Bécsben végezte, majd sikeresen dolgozott Német- és Franciaországban. 1899-ben tanára lett az Állami Felsőipariskolának. Alkotásaival igen sok bel- és külföldi kiállításon szerepelt, többek között igen nagy része volt az 1906-os milanói világkiállítás magyar iparművészeti pavillonjának tervezésében és ő rendezte az 1926-os philadelphiai világkiállítás magyar iparművészeti részét is. Munkáival nagy sikereket aratott és sok kitüntetésben volt része. Nyugdíjaztatása alkalmával az igazgatói címet kapta.

Az Országos Magyar Iparművészeti Társulatnak mindvégig lelkes és buzgó tagja volt és igen sokat dolgozott az érdekében. Szeretetre méltó egyénisége igen sok barátot szerzett neki kortársai között, akik őszinte szeretettel vették körül. 66 éves korában húnyt el s halála őszinte fájdalmat és részvétet keltett mindenütt.

Társulatunk az ő emlékét — mint egyik legkiválóbb tagjáét, törekvéseinek lelkes apostoláét — mindig kegyelettel fogja megőrizni.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: Szablya Frischauf Ferenc 22.406. — Kir. Magy. Egyetemi Nyomda. (F.: Thiering Richárd.)

Az O. M. Kir. Iparművészeti Iskola évvégi munkabemutató kiállításáról. Fametszet. Készült Helbing Ferenc tanár vezetése alatt a grafikai szakosztályon. — Von der Jahresschluss-Arbeitsschau der Kön. Ung. Landes-Kunstgeverbeschule. Holzschnitt. Klasse Prof. F. Helbing. — From the year's end work show of the R. H. School of Applied Art. Woodcut. Made in the class of Prof. F. Helbing.